

Μιχάλης Κ. Θέμελης

Από το κατοικείν, στο πολυκατοικείν.

Διπλωματική Εργασία
Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών "Συμβιώσεις"
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων

Οκτώβριος 2011

Επιβλέπων: Καθηγητής Λόης Παπαδόπουλος

Εισαγωγή	3
Η μεγάλη κλίμακα	3
Η μεσαία κλίμακα	5
Εανά στην μεγάλη κλίμακα	6
Η μικρή κλίμακα (Ο.Τ.)	8
Κατασκευή αστικού χώρου από τον χρήστη	9
Η αυτοκαταστροφική διάθεση των Αρχιτεκτόνων και λοιπών μηχανικών απέναντι σε διατάξεις προστασίας του περιβάλλοντος	11
Το 20% των κατοικιών είναι ελεύθερο. Αστικός αναδασμός για τη μείωση του συντελεστή δόμησης και δημιουργία "αστικών κενών πρασίνου"	12
Συμπερασματικά	15

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 10353/1 τ.1
 Ημερ. Εισ.: 05-03-2012
 Δωρεά: Συγγραφέας
 Ταξιθετικός Κωδικός: Δ
 728.3
 ΘΕΜ

Εισαγωγή

Ζούμε σε μια εποχή που από πολλούς χαρακτηρίζεται ως “μεταβατική περίοδος”. Ένας έντονος διάλογος διαπερνά κάθε πεδίο γνώσης και πρακτικής και τα αναστατώνει, κάποτε συθέμελα. Ο καθηγητής Πάνος Τζώνος έχει επισημάνει ότι “η αρχιτεκτονική επηρεάζει αλλά και επηρεάζεται από κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά”, διαπίστωση που επαληθεύεται σήμερα, και μας επιτρέπει να ευελπιστούμε ότι θα λειτουργήσει και ως “σκανδάλη/ενεργοποιητής δημιουργικής έξαρσης”.

Τα διαφορετικά κοινωνικά συστήματα ακολουθώντας τις περιοδικές καμπύλες ακμής-παρακμής, οδήγησαν τα δημιουργικά καλλιτεχνικά (αλλά και τα οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά) ρεύματα σε ανάλογες πορείες, με περιόδους έντονης δραστηριότητας που εναλλάσσονταν με περιόδους ανασυγκρότησης, ανησυχίας, απορίας και αμφισβήτησης. Συνήθως, μάλιστα, το πέρασμα από την μία περίοδο στην άλλη ήταν συνυφασμένο με διαδικασίες ανάφλεξης και εκτόνωσης, ως εκδήλωση πανηγυρικής στροφής προς το νέο.

Η μεγάλη κλίμακα

Στις αρχές του 20ου αιώνα οι αναταραχές, που οφείλονταν σε μια κατάσταση γενικευμένης τελμάτωσης, οδήγησαν σε μάταιους πολέμους που βίαια κι απότομα μετέφεραν τις κοινωνίες μπροστά σε μία νέα πραγματικότητα. Η Βιομηχανική επανάσταση συνεπήρε τα λεγόμενα ανεπτυγμένα κράτη και τα οδήγησε σε ένα εξίσου μάταιο κυνήγι κατασπατάλησης πόρων (ανθρώπινων και φυσικών) με δεκανίκι θεωρητικές κατασκευές, που στην βάση τους αποξένωναν τον άνθρωπο από το περιβάλλον, το φυσικό χρόνο και την ουσία της ζωής. Η κατά τον Αριστοτέλη “Ηθική” έδωσε την θέση της στο “παράγειν” και όχι στο “ποιείν”. Εννοιες όπως «εξέλιξη» και «ανάπτυξη» μεταλλάχθηκαν με αποτέλεσμα την πανηγυρική εγκατάσταση ενός προφανώς λανθασμένου και εχθρικού προς την ανθρώπινη φύση συστήματος.

Το Καπιταλιστικό σύστημα υιοθετήθηκε από τα περισσότερα “ανεπτυγμένα” κράτη, προσφέροντας στους πολίτες την ψευδαίσθηση της ελευθερίας, σε αντιδιαστολή

προς τα Κομμουνιστικά συστήματα, που, λόγω του κρατικού ελέγχου εξελίχθηκαν σε αυταρχικά καθεστώτα και επικράτησαν σε λίγα κράτη. Ωστόσο, και στα δύο συστήματα η εσωτερική και η εξωτερική μετανάστευση, η ανακατανομή της εργασίας - και άρα αναπόδραστα και της κατοικίας - ανάγκασαν τον άνθρωπο να αλλάξει τις συνήθειές του ριζικά και από την καλλιέργεια να μεταφερθεί στην παραγωγή. Και στα δύο συστήματα η αντίληψη και η διαχείριση του "κατοικείν" υπήρξε η ίδια.

Η επιρροή που υπέστη η πρακτική της κατοίκησης από την αλλαγή στον τύπο εργασίας είναι κατάφωρη. Η αγροτική κατοικία που ήταν κοντά στην εικόνα της κατοικίας, όπως την εξήγησε ο Heidegger στο "κτίζειν, σκέπτεσθαι, κατοικείν" εγκαταλείφθηκε από τους χρήστες-αγρότες, διότι άλλαξε ο τρόπος εργασίας. Η παραγωγική μηχανή κοντόφθαλμα επέλεξε τον δρόμο της μέγιστης κερδοφορίας, με αποτέλεσμα να εμφανιστούν οι πρώτες μαζικές κατοικίες - πολυκατοικίες. Ο άνθρωπος από αναπόσπαστος «συγκάτοικος» με τη φύση και την εργασία έγινε πλέον τμήμα/μέρος μιας γραμμής παραγωγής σε φάμπρικα και «συγκάτοικος» με τα υπόλοιπα μέρη της ίδιας διαδικασίας. Το κίνημα του αρχιτεκτονικού Μοντερνισμού - ως έκφραση/αντίδραση της Αρχιτεκτονικής στα δεδομένα της εποχής - υποσχέθηκε να καλύψει άμεσα τις ανάγκες στέγασης μπροστά στις ραγδαίες αλλαγές. Αλλά συχνά κάλυψε τη φρενήρη ματαιοδοξία με ωραιοποιημένες θεωρίες και με φιλόδοξα παραδείγματα - πρακτικές του "κατοικείν".

Ματαιοδοξία στην Αρχιτεκτονική; Όμοια με την ματαιοδοξία και την εικονική "ανάπτυξη - εξέλιξη"; Μα, τα καλύτερα δείγματα αρχιτεκτονικής του κινήματος του Μοντερνισμού σε επίπεδο πραγματικής κατοικίας, στην πράξη κατοικήθηκαν από λίγο έως καθόλου! Ο χρόνος διαμονής της οικογένειας Κάουφμαν, που δεν έζησε ποτέ πάνω από ένα μήνα στο Falling water, υπήρξε αντιστρόφως ανάλογος προς τον αριθμό των δημοσιευμένων φωτογραφιών του κτηρίου. Ομοίως συνέβη με την οικογένεια Tugendahrt στο δικό της σπίτι, ενώ ο ιδιοκτήτης του Glass house Philip Johnson δεν γνωρίζουμε πόσες ώρες πέρασε εκεί από την ζωή του. Και φυσικά, το πιο γνωστό παράδειγμα ήταν η κατοικία στο Farnsworth, για την οποία ο ιδιοκτήτης ήρθε σε ευθεία ρήξη με τον Mies van der Rohe.

Στον αντίποδα, οι μαζικές κατοικίες - πολυκατοικίες τις οποίες κλήθηκαν να κατοικήσουν ή αυτοβούλως δόμησαν οι ίδιοι οι εργάτες (ως κολεκτίβα), για να στεγάσουν τις οικογένειές τους, κατοικίες που ήταν στην κατεξοχήν ιδρυτική διάταξη του Μοντέρνου κινήματος και της βιομηχανικής κατοικίας, είτε σε καπιταλιστικό είτε σε κομμουνιστικό κράτος, δεν έτυχαν μεν ευρείας προβολής

αλλά χρησιμοποιήθηκαν στο έπακρο. Έτσι, χιλιάδες άνθρωποι κλήθηκαν σε μικρό χρονικό διάστημα να συν-κατοικήσουν χωρίς να υπάρχει ως αφετηρία κάποια επιστημονική ή κοινωνική πρόβλεψη για το εφικτό ή όχι αυτής της πρακτικής. Επρόκειτο μάλλον για ένα πειραματικό μοντέλο κατοίκησης με απρόβλεπτα εκείνη τη στιγμή αποτελέσματα, τα οποία σήμερα αποτελούν ρεαλιστικά δεδομένα .

Τα κτήρια μαζικής δόμησης για τη λύση του στεγαστικού προβλήματος ήταν εξαθλιωμένα, απρόσωπα, αφιλόξενα για τους χρήστες. Ήταν επόμενο να τους αποδοθούν χαρακτηρισμοί όπως “σοβιέτ”, “κλουβιά” και άλλες παρόμοιες, καθόλου κολακευτικές ονομασίες, ενώ η επίσημη αρχιτεκτονική εθελουφλούσε και δεν τα σχολίαζε, σε σημείο που κανείς, εκ των υστέρων, αναρωτιέται για το λόγο ανάδυσης του Μοντέρνου κινήματος: αν η φιλοδοξία του ήταν να στεγάσει εργάτες σε ανθρώπινες συνθήκες, στην πορεία ως κίνημα εκτροχιάστηκε και η δόμηση για τις μάζες εκφυλίστηκε σε μαζική δόμηση και σε αυτοσκοπό.

Η γενική αυτή θεώρηση αναγνωρίζεται σε παγκόσμιο επίπεδο. Δικαίως γεννιούνται ερωτήματα για την επιτυχία αυτού του συστήματος, ειδικά σήμερα, που το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα κλυδωνίζεται και βρίσκεται σε δυναμική εξέλιξη η διαδικασία σχολιασμού, αμφισβήτησης, επίκρισης, στοχασμού, διερεύνησης και υποβολής υπεύθυνων προτάσεων για ανάκαμψη ή ριζική αλλαγή, με προσανατολισμό σε μια άλλη κοινωνική δομή.

Η μεσαία κλίμακα

Σε επίπεδο πόλης, ο Βόλος αποτελεί ιδανικό πεδίο μελέτης, κυρίως λόγω των γεγονότων που εκδηλώθηκαν, εξελίχθηκαν και εκτονώθηκαν, στο πλαίσιο ευρύτερων κοινωνικο-πολιτικών διεργασιών. Οι πόλεμοι, η μετανάστευση, η βιομηχανική ανάπτυξη και παρακμή, οι φυσικές καταστροφές κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη για εκτεταμένη ανάπτυξη αλλά και για τη ριζική ανοικοδόμηση της πόλης. Στην αρχή υπήρχε μόνο η καλλιεργήσιμη γη και η θάλασσα με ένα μικρό περιτοιχισμένο οχυρό, κατόπιν αναπτύχθηκε το λιμάνι και το θαλάσσιο ή γενικό εμπόριο. Μετά εμφανίστηκαν οι πρώτες διάσπαρτες κατοικίες. Όταν ο Βόλος ήταν ακόμη ένα κλάσμα του σημερινού μεγέθους του, εμφανίστηκαν τα πρώτα δείγματα ματαιοδοξίας και επιβολής του ανθρώπου στη φύση με την άκυρη μετατόπιση της κοίτης των δύο χειμάρρων “Αναύρου και Κραυσίδωνα” εκτός των τότε ορίων της πόλης.

Επιπρόσθετα, η ανάγκη για στέγαση των δύο καταυλισμών

προσφύγων έγινε χωρίς ενδελεχή μελέτη, με αποτέλεσμα η σύνδεσή τους με το προϋφιστάμενο κέντρο να είναι προβληματική. Το πλέον παράδοξο είναι το γεγονός ότι ενώ υφίστατο τότε στο Βόλο ένα ικανοποιητικό σύστημα κυκλοφορίας, αντί να εφαρμοστεί και στη Νέα Ιωνία κάτι αντίστοιχο, από τη στιγμή μάλιστα που η πολιτεία είχε τεράστιες εκτάσεις στη διάθεσή της, προτιμήθηκαν τα στενά δρομάκια, που αμέσως αποδείχτηκαν δυσλειτουργικά.

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως τα νεοκλασικά κτήρια του Βόλου και οι μικρές κατοικίες εργατών και εμπόρων βρίσκονταν σε αρμονία με το αδόμητο περιβάλλον. Επρόκειτο όμως - όπως θα έλεγε και ο καθηγητής Ζέγγελης - για ένα πρώιμο "sprawl", το οποίο έδειχνε απειλητικές τις διαθέσεις του να επεκταθεί και ήταν έτοιμο να εκραγεί προς το Πήλιο και τη φύση. Εξαπλώθηκε λοιπόν η πόλη, μέχρι που δόθηκε το "πυρ της εκκίνησης" με τη λέξη "αντιπαροχή" και άλλαξε ριζικά προσανατολισμό, ταυτότητα, ποιότητα και προσδιορισμό. Οι μικρές κατοικίες τύπου "Παρασκευοπούλου" έδιναν η κάθε μία ξεχωριστά ή ομαδικά τις θέσεις τους σε σύγχρονα κτήρια του "Μοντέρνου" κινήματος. Πολυκατοικίες χωρίς καμία ευρύτερη μελέτη περιβαλλοντικών και οικιστικών επιπτώσεων ξεπρόβαλαν και άλλαξαν τον ορίζοντα της πόλης, σκιάζοντας όχι μόνο τους στενούς δρόμους και τα μικρά πεζοδρόμια, αλλά και την γενικότερη εικόνα της κηπούπολης. Η υγιεινή της πόλης, μοιραία, δεν απασχόλησε κανέναν μπροστά στο πλεονέκτημα του ανεγκυστήρα και της κεντρικής θέρμανσης, μπροστά στις ευκολίες του νέου, μοντέρνου τρόπου ζωής .

Ξανά στην μεγάλη κλίμακα

Η "Φορντική" πόλη κατά τον Pier Vittorio-Aurelli (Aurelli, 2009), λειτουργεί σαν μία καλοκουρδισμένη μηχανή αντίστοιχη με τη γραμμή παραγωγής της εταιρείας παραγωγής αυτοκινήτων Ford. Το κάθε τι ακολουθεί έναν ανώτερο "σκοπό-κανόνα" και όλα μαζί λειτουργούν για έναν απροσδιόριστο στόχο στο όνομα της ανάπτυξης.

Οι πόλεις στις "δυτικές" κοινωνίες δομήθηκαν και οργανώθηκαν με γνώμονα αυστηρά κριτήρια, ήταν "υπερσχεδιασμένες" πολεοδομικά, με όρια τα οποία στοιχειοθετούσαν ουτοπικές καταστάσεις: σαφή περιοχή κατοικίας, σαφή περιοχή εμπορίου, σαφή περιοχή δραστηριοτήτων. Η διόγκωση όμως των αναγκών με την ανάλογη σημειακή διόγκωση δραστηριοτήτων υπερτοπικής χρήσης, οδήγησαν στην ανάγκη χαλάρωσης αυτών των ορίων με την σύμπλεξη χρήσεων, όπως εμπόριο μέσα σε περιοχή κατοικίας, βιοτεχνικές μονάδες χαμηλής όχλησης σε περιοχή

κατοικίας κλπ, με αποτέλεσμα τον κατακερματισμό της πόλης. Ο Aurelli, επεκτείνοντας ή επικαιροποιώντας τις απόψεις του Rossi για την πόλη, αναφέρει πως "η πόλη είναι ένα συνονθύλευμα συντριμμίων του παρελθόντος". Ο χαρακτηρισμός προφανώς δηκτικός, επικριτικός της «πολιτοποίησης» δραστηριοτήτων και χρήσεων γης, που συγκαλύπτονται πίσω από το εφεύρημα ενδιάμεσων πολεοδομικών τίτλων, όπως "γενική κατοικία" και "αμιγής κατοικία".

Η "Μεταφορντική" πόλη παρουσιάζει λειτουργικά ασυνεχή, τα οποία προκλήθηκαν τόσο από την ασάφεια όσο και την ευκαιριακή τροποποίηση παγιωμένων αντιλήψεων χωρίς έρευνα, έλεγχο και ποιότητα. Σε παγκόσμιο επίπεδο, δεν διαθέτουμε πλέον ούτε ένα σαφές παράδειγμα αμιγούς σχεδιασμού πόλης ή πόλης με ένα σαφές χαρακτηριστικό, που να προσφέρει ένα στίγμα ή, στην βέλτιστη περίπτωση, το στίγμα της αειφορίας. Ο κατακερματισμός επεκτάθηκε ακόμη περισσότερο, όταν οι επεκτάσεις των πόλεων έγιναν με νεωτερικές αντιλήψεις που έρχονταν σε σύγκρουση με τις συνήθειες πρακτικές. Συνεπώς, προέκυψαν όρια μέσα στην ίδια την πόλη: στιγματισμός/γκετοποίηση περιοχών και πολεοδομικές "παραφωνίες".

Αλλά και το σύστημα εργασίας όπως εξελίχθηκε οδήγησε στη μετάβαση από την πρωτογενή και δευτερογενή παραγωγή σε παραγωγή παροχής υπηρεσιών. Η παραγωγή τείνει πλέον να συνυφανθεί με όλο το φάσμα των κοινωνικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τα μέσα ενημέρωσης, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό. Εύλογα ο Aurelli σημειώνει ότι "η εργασία δεν είναι πλέον πολιτική αλλά βιο-πολιτική", διότι έχει εισέλθει σε κάθε τομέα της ζωής. Η συνθήκη στην οποία καλούμαστε να προσαρμοστούμε, είναι μια συνθήκη ανεξέλεγκτης επέκτασης της εργασίας σε όλους τους τομείς. Ο νέος πολιτικός παράγοντας μείζονος σημασίας που αναδύεται είναι η εργαζόμενη τάξη, η οποία δεν έχει καμία σχέση με την εργατική τάξη. Όλοι όσοι είναι σε θέση να παραγάγουν "κάτι" ανήκουν σε αυτή την τάξη. Επειδή η μεθόδευση της ασταθούς εργασίας καμουφλάρεται πίσω από εύηχους όρους, όπως "ευέλικτη εργασία", «διάχυτη βιομηχανοποίηση» κτλ αρχίζει να γίνεται κατανοητό ότι η εργασία και κατ' επέκταση το εργασιακό περιβάλλον θα είναι εντελώς μεταβλητά. Με δεδομένο αυτό, αρκετοί χώροι που λειτουργούσαν ως γραφειακοί είναι ήδη κενοί, κάτι που θα ενταθεί ακόμη περισσότερο στο μέλλον ως αποτέλεσμα των επερχόμενων αλλαγών.

Στις Δυτικές χώρες, σε αντίθεση προς τις Ανατολικές, δεν υπάρχει μαζική ροπή για αγορά ακινήτων ενώ σε αρκετές (πχ Αγγλία) δεν υφίσταται καν η έννοια της ιδιοκτησίας γης. Στην Ελλάδα, του μεταπολέμου αυτονόητο σχέδιο των

μικροαστικών στρωμάτων ήταν η αύξηση της ακίνητης περιουσίας, τακτική που οδήγησε στην ασχεδίαστη επέκταση των πόλεων και στην κατασπατάληση πόρων. Στην πρώτη κρίση που υπήρξε, τα σαθρά θεμέλια αυτής της νοοτροπίας αποκαλύφθηκαν: η πολλαπλάσια σε σχέση με τη ζήτηση προσφορά ακινήτων οδήγησε την αγορά ακινήτων σε τέλμα.

Η μικρή κλίμακα (Ο.Τ.)

Ο θύλακας της πόλης, το Οικοδομικό Τετράγωνο, έχει απασχολήσει κατά καιρούς πολεοδόμους και αρχιτέκτονες, κυρίως επειδή θεωρείται η μικρογραφία της πόλης. Σε ένα τετράγωνο υπάρχει αστικός χώρος, ιδιωτικός, χώρος εργασίας, κατοικία, κοινόχρηστος χώρος, ενίοτε αναψυχής ή και για άλλες ετερόκλητες χρήσεις. Η προσεκτική σχεδίαση του οικοδομικού τετραγώνου και η εστίαση του σχεδιασμού στο λειτουργικό πρόγραμμα έχει σοβαρά αποτελέσματα στην ισόρροπη κατανομή εργασίας-κατοικίας, στην εύρυθμη λειτουργία της πόλης και στην περιστολή του κόστους.

Ακόμη πιο σημαντική είναι η σύνδεση των Οικοδομικών Τετραγώνων μεταξύ τους, διότι στο ζήτημα εμπλέκονται θέματα υγιεινής της πόλης. Ειδικά στο Βόλο, χάρη και στο ιπποδάμειο σύστημα, οι δρόμοι στο κέντρο της πόλης είναι μονίμως σκιασμένοι λόγω του δυσανάλογου, ως προς τα ύψη των πολυκατοικιών, πλάτους οδών και πεζοδρομίων. Δρόμοι πλάτους 6~8 μέτρων, με πεζοδρόμια εκατέρωθεν 0,80 μέτρα και ύψη πολυκατοικιών στα 21~27 μέτρα σίγουρα δεν αποτελούν καλά δείγματα γραφής μιας πόλης με χαρακτήρα, σεβασμό στον πολίτη και στο τοπίο.

Ακόμη και εμβαλωματικές νομοθεσίες για την εξυγίανση της δομής του τετραγώνου, όπως το "ενεργό" ΟΤ (Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, 1985), με την ανάπτυξη δράσεων για την αναζωογόνηση του άχαρου ακάλυπτου χώρου, θα μπορούσαν να διαμορφώσουν μία άλλη εικόνα της πόλης. Όμως ποτέ δεν βρήκαν πραγματικό πεδίο εφαρμογής, διότι οι κάτοικοι αντέδρασαν αυτοκαταστροφικά μπροστά σε ζητήματα "ιδιοκτησίας" και "κοινής χρήσης". Όταν μια πόλη σαν τον Βόλο έχει να επιδείξει ένα γραμμικό πάρκο στην παραλία (λόγω των επιχώσεων των μπάζων από το σεισμό και λόγω έλλειψης σοβαρού σχεδιασμού) και λιγοστές πλατείες, η εφαρμογή μιας τέτοιας διάταξης θα ήταν απολύτως θετική για την υγιεινή της πόλης και την ποιότητα ζωής γενικότερα.

Στην Αθήνα, έντονη συζήτηση έχει αναπτυχθεί σχετικά με το Μητροπολιτικό πάρκο και το κόστος συντήρησης ενός τέτοιου εγχειρήματος, εφόσον υλοποιηθεί. Πλέον το κράτος

δεν είναι σε θέση να συντηρήσει εκτάσεις γης για αναψυχή ή για απλή εκτόνωση του αστικού πληθυσμού, γεγονός που αρχίζει να γίνεται αντιληπτό από την εικόνα εγκατάλειψης ή πλημμελούς συντήρησης πάρκων και αστικών χώρων σε όλη την Ελλάδα. Στην Αγγλία δε, το κράτος έχει υπό τον έλεγχο του λίγα πάρκα - πλατείες. Τα περισσότερα είναι υπό τον έλεγχο και συντήρηση της γειτονιάς. Κλειδιά έχουν μόνο όσοι είναι οικονομικά τακτοποιημένοι στις υποχρεώσεις καλής γειτονιάς και κοινής συντήρησης. Το αποτέλεσμα αυτής της σύμπραξης κράτους και ιδιωτών είναι να έχουν καταρχάς χώρο πρασίνου και κατ' επέκταση μονίμως συντηρημένους και καθαρούς αστικούς χώρους, ενώ οι γειτονιές βρίσκονται μονίμως σε άτυπο διαγωνισμό για τον καλύτερο χώρο. Στο ελληνικό Οικοδομικό τετράγωνο το πράσινο είναι από ελάχιστο έως ανύπαρκτο, σε σημείο που μοιάζει να υπάρχει κάποιου είδους μανία ενάντια στην φύση.

Η εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου στην Ελλάδα εκτιμάται ότι θα υιοθετούνταν με μεγάλη ευχαρίστηση από τους ενοίκους των πολυκατοικιών και θα τύγχανε δωρεάν φροντίδας από τους ίδιους, χωρίς να απαιτηθεί μηνιαία καταβολή χρημάτων, παρά μόνο τα αρχικά έξοδα κατασκευής. Το τρομακτικό είναι πως εάν το 30% των τετραγώνων της πόλης υιοθετούσε αυτό το μοντέλο, ο μέσος όρος πρασίνου στην πόλη θα πλησίαζε τον μέσο όρο "κηπούπολης".

Κατασκευή αστικού χώρου από τον χρήστη

Σε φωτογραφίες του παρελθόντος οι δρόμοι στον Βόλο φαίνονται έρημοι και μπορεί κανείς να δει καθαρά ως τον ορίζοντα. Το ελεύθερο, κάποτε, αστικό τοπίο πλέον έχει κατακλυστεί από αυτοκίνητα και πάσης φύσεως οχήματα. Η ανάγκη για γρήγορη και άνετη μετακίνηση σε συνάρτηση με την άρνηση χρήσης Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, για ποικίλους λόγους, έχει οδηγήσει την ελληνική οικογένεια στην αγορά περισσότερων του ενός οχημάτων για την κάλυψη των αναγκών της. Ως αποτέλεσμα, οι ρύποι έχουν κατακλύσει την ατμόσφαιρα, συσσωρεύονται ανάμεσα στους στενούς δρόμους και τις ψηλές πολυκατοικίες και δυσχεραίνουν τη διαβίωση. Ταυτόχρονα, συμβαίνει να έχουμε εκχωρήσει ζωτικής σημασίας χώρο στο αυτοκίνητο για στάθμευση.

Στην Ελλάδα παρατηρείται έντονα το φαινόμενο τα σταθμευμένα αυτοκίνητα να τυγχάνουν της καλύτερης θέας σε τοπία ή σημαντικά κτήρια σε σχέση με πολλά οικοδομήματα. Για παράδειγμα, στο Βόλο στο λιμάνι υπάρχει ικανός χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων, ενώ τα κτήρια αναψυχής παραμένουν κλειστά. Στην περιοχή "Κύματα"

την καλύτερη θέα την έχουν τα αυτοκίνητα πανεπιστημιακών, ενώ το καλύτερο οικόπεδο-φιλέτο στην πόλη θα διατεθεί στη «φιλοξενία» οχημάτων, αντί να παραχωρηθεί για εκπαιδευτική, πολιτιστική ή άλλη κοινωφελή χρήση. Το φαινόμενο δεν είναι μια ακόμη σύμπτωση. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς ότι στη Μακρυνίτσα ο χώρος στάθμευσης έχει άριστη θέα, ενώ στις Μηλιές, Βυζίτσα, Μυλοπόταμο, Τσαγκαράδα, Ζαγορά ο χώρος στάθμευσης έχει θέα καλύτερη και από την πλατεία του χωριού!

Στη Θεσσαλονίκη, το καλύτερο οικόπεδο στην παραλία χρησιμοποιείται ως δημοτικός χώρος στάθμευσης, το λιμάνι ομοίως και η πλατεία Αριστοτέλους τα βράδια αλλάζουν χρήση προς "εξυπηρέτηση" γειτονικών καταστημάτων αναψυχής. Το ανησυχητικό είναι ότι αυτήν την κατάσταση την αποδέχεται η κοινωνία τόσο φυσιολογικά, που αναρωτιέται κανείς αν σκόπιμα εθελουφλούμε ή αν έχουμε απόλυτα αλλοτριωθεί. Αποκορύφωμα της όλης τακτικής των τροχοφόρων να σταθμεύουν σε δημόσιο χώρο είναι η ενοικίαση αυτού του χώρου από το Δήμο. Το "παρκόμετρο", η χρονοχρέωση στάθμευσης είναι άλλη μία συνήθης διαδικασία που αποκαλύπτει τις εισπρακτικές διαθέσεις του τοπικού Δήμου, έναντι της διάθεσης για δημιουργία φυσικού τοπίου ή για αναβάθμιση-εξυγίανση κάποιας περιοχής.

Κινήματα ανά τον κόσμο που θεώρησαν αυτή την πρακτική μη (φυσιο)λογική, ξεκίνησαν να ενοικιάζουν χώρο από το Δήμο και να τον χρησιμοποιούν για αστικές δράσεις πληρώνοντας το αντίτιμο της χρονοχρέωσης. Η ενοικίαση αστικού χώρου επεκτείνεται και σε εφήμερη δημιουργία/κατασκευή αστικής χρήσης με ποικίλες δράσεις. Θεωρητικά μπορεί κανείς να ενοικιάσει χώρο στάθμευσης για περιορισμένο χρόνο και να κάνει χρήση μίας εγκατάστασης, στα όρια ενός ορθογωνίου με μέγεθος 2,50 μέτρα επί 5,50 μέτρα. Η τοποθέτηση καθισμάτων για την ανάγνωση εφημερίδας/βιβλίου ή η ανάπτυξη καινοτόμων δράσεων θα εξέπλητταν ευχάριστα και τον πιο απαιτητικό πολίτη. Τα παραπάνω θα μπορούσαν κάλλιστα να υλοποιηθούν μέσω ενός αδιάβλητου σχεδιαστικού διαγωνισμού ιδεών.

Πρακτικά ο χρόνος στάθμευσης σε μια πόλη σαν το Βόλο στοιχίζει 0,50 ευρώ ανά ώρα. Το σύστημα αυτό λειτουργεί δέκα ώρες, τρεις ημέρες της εβδομάδας και επτά ώρες άλλες τρεις ημέρες κάτι που μας δίνει σύνολο σε εβδομαδιαία βάση 51 ώρες. Σε χρήματα μεταφράζεται σε 25,00 ευρώ την εβδομάδα περίπου ή 100,00 ευρώ το μήνα. Έτσι, με 100,00 ευρώ τον μήνα μπορεί κάποιος να εγκαταστήσει ένα τροχόσπιτο και να έχει μόνιμη, εν δυνάμει μεταφερόμενη κατοικία ή να ενοικιάσει δέκα γειτονικές θέσεις στάθμευσης με κόστος 15,00 ευρώ για τρεις ώρες και να

κάνει ένα παιδικό πάρτι, εγκαθιστώντας εξοπλισμό “παιδότοπου”.

Το παράδοξο και “ακραίο” σε αυτά τα παραδείγματα έγκειται σε μια εξίσου παράδοξη καθημερινή εικόνα με τα αυτοκίνητα να καταλαμβάνουν μαζικά ελεύθερο αστικό χώρο. Είναι αξιοσημείωτη η θεώρηση του χώρου στάθμευσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Στο Μανχάταν της Νέας Υόρκης, μία κλειστή θέση στάθμευσης στοιχίζει 200.000,00 δολάρια, όσο δηλαδή ένα διαμέρισμα σε άλλη περιοχή και «στην ουσία το μόνο που αγοράζει κανείς είναι μία οριζόντια επιφάνεια κακής ποιότητας και το δικαίωμα της εναπόθεσης ενός οχήματος» (Τογ, 2007) .

Η αυτοκαταστροφική διάθεση των Αρχιτεκτόνων και λοιπών μηχανικών απέναντι σε διατάξεις προστασίας του περιβάλλοντος

Το εύκρατο μεσογειακό κλίμα που τυχαίνει να απολαμβάνουμε έχει οδηγήσει αρκετούς στην αγορά ή δόμηση εξοχικής κατοικίας στη φύση. Αυτή η τάση ως εκτόνωση από το ασφυκτικό περιβάλλον της πόλης οδήγησε σε εξίσου ασφυκτικούς οικισμούς στην ύπαιθρο. Η πολιτεία, έστω και καθυστερημένα, αντέδρασε, στοχεύοντας στον έλεγχο και τον περιορισμό αυτής της κατάστασης.

Άλλο ένα παράδοξο που εμφανίστηκε ήταν η άμεση αντίδραση των μηχανικών! Η αρχικά αναμενόμενη αντίδραση σύμπνοιας εμβολίστηκε από αντιθέσεις όσον αφορά στα μέτρα προστασίας της φύσης και περιορισμού της δόμησης που προτάθηκαν, οι οποίες αντιθέσεις ήταν και ακραίες. Το προφανές, δηλαδή ο περιορισμός της δόμησης στις εκτός σχεδίου περιοχές, σε χαρακτηρισμένες *Natura*, η ελεύθερη πρόσβαση στις παραλίες, λειτούργησε ως ζήτημα ζωής και θανάτου σε ανθρώπους που εκπαιδεύτηκαν να σέβονται τη φύση στην πράξη και όχι μόνο στα λόγια.

Οι οριζόντιες πολυκατοικίες στην ύπαιθρο αλλοίωσαν το τοπίο ριζικά με σαφή τάση αστικοποίησης αυτού ως εύκολη λύση. Οι προεικόνες της πόλης δε φιλτραρίστηκαν και διαχωρίστηκαν σε αξιόλογες και μη, με αποτέλεσμα τη σημερινή ανησυχητική κατάσταση. Δημιουργεί απορία το γεγονός ότι κάτοικοι πολυκατοικιών προτίμησαν εξοχικές κατοικίες που εφάπτονται μεταξύ τους σε οριζόντια διάταξη. Μάλιστα, ενώ διαμαρτύρονται για την πρώτη κατάσταση, τελικά εκθειάζουν την δεύτερη!

Στο συνέδριο "Η διεκδίκηση της υπαίθρου" ο καθηγητής Λότης Παπαδόπουλος σημειώνει το διαχωρισμό μεταξύ αρχιτεκτονικής και φύσης ως δύο πόλων που εξ ορισμού δε μπορούν να συνυπάρξουν. Ορθά επισημαίνει, πως η συχνά χρησιμοποιούμενη φράση "με σεβασμό στο τοπίο" δε δύναται να υπάρχει. Διότι "εξοχή" είναι κάτι "έξω από την πόλη" (country--> contra) και για να κτιστεί κάτι σε αυτή απαιτεί οριστική αλλαγή στο ανάγλυφο, κατανάλωση φυσικών πόρων και συνεχή περιβαλλοντική επιβάρυνση, λόγω της χρήσης του (Παπαδόπουλος, 2009). Περαιτέρω, η όποια προσπάθεια συγκεκριασμού της τεκτονικής διάθεσης και της παράθεσης υλικών με το φυσικό τοπίο δεν είναι πάντα συνυφασμένη με την δομή του "κατοικείν".

Μεμονωμένα, ο χρήστης του κάθε κτηρίου σε έξαρση του συγκινησιακού, μπροστά σε κάποια όμορφη κατάσταση του περιβάλλοντος/κλίματος μπορεί να αισθανθεί ότι βιώνει το ζενίθ της έννοιας του κατοικείν, αλλά η θεωρία της σχετικότητας και της σχέσης αντικειμένου και παρατηρητή έρχεται να μας υπενθυμίσει ότι από μία άλλη θέση παρατήρησης μπορεί κανείς να εντοπίσει μια ενοχλητική προς το τοπίο οριζόντια πολυκατοικία, η οποία περιέχει τόσες θεωρήσεις του κατοικείν, όσες και οι χρήστες της.

Οι νοηματοδοτήσεις της υπαίθρου αντανακλούν τη δύσκολη σχέση μας με τη φύση, που θεμελιώνεται ταυτόχρονα σε μια βούληση απόλυτης κυριαρχίας και σε μια αποσυντονισμένη, έως δήθεν επιθυμία επιστροφής. Τύψεις-ενοχές που προέκυψαν ως αντίδραση στην αποξένωση από το φυσικό και την κακοποίησή του, καλύφθηκαν με κομπορμισμούς και επιστημολογίες που αν αλλάξει κανείς "γωνία παρατηρητή" θα αναρωτηθεί αν συγγράφηκαν από άνθρωπο ή από μηχανή.

Ποτέ δεν κατάλαβα πότε το μπετόν δένει αρμονικά με το δάσος και ποια αρχιτεκτονική είναι αρεστή στη φύση.

Το 20% των κατοικιών είναι ελεύθερο. Αστικός αναδασμός για τη μείωση του συντελεστή δόμησης και δημιουργία "αστικών κενών πρασίνου"

Εντός των πόλεων, στην περίοδο ύφεσης που διανύουμε, υπάρχει μεγάλη προσφορά για στέγαση, η οποία δεν ακολουθείται από την αντίστοιχη ζήτηση, με αποτέλεσμα να υπάρχει έντονη ανισορροπία κατανομής ιδιοκτησιών. Δημοσιεύματα καθημερινά κάνουν λόγο για ποσοστό 20% "κενών" ιδιοκτησιών. Η τάση είναι συνήθης, για κάθε πόλη, τόσο εντός Ελλάδος όσο και διεθνώς. Νεόδμητες ιδιοκτησίες

στα όρια της πόλης ή και στις επεκτάσεις της, παραμένουν ορφανές προς διάθεση, ενώ παλιές ιδιοκτησίες στο κέντρο διατίθενται προς πώληση ή προς ενοικίαση, χωρίς να υπάρχει η ανάλογη ζήτηση και επίσης μένουν ορφανές.

Aldo Rossi στην "Αρχιτεκτονική της πόλης" (Rossi, 1966) περιγράφει σενάρια για την αξιοποίηση του χώρου της πόλης, ο οποίος είναι πεπερασμένος και δεδομένος. Αναλύοντας τις εργασίες θεωρητικές ή εφαρμοσμένες των Hans Bernoulli, Ernesto Bέρνη και την Βασιλεία, του Hausmann στο Παρίσι και του Mouton για το Μπάρνι, εκθειάζει την "απαλλοτρίωση" της γης από τον Δήμο/κράτος για τον έλεγχο της δόμησης, του συστήματος ανάπτυξης κατοικίας/εμπορίου και τη μελλοντική προσαρμογή/αναδιάρθρωση στις επερχόμενες αλλαγές.

Η ιδιοκτησία γης από κάποιον ιδιώτη δημιουργεί ατέρμονο κατακερματισμό του χώρου και συνεπώς οδηγεί σε αδιέξοδο. Η πρόταση αγοράς/απαλλοτρίωσης της γης από το δήμο/κράτος και η υπενοικίαση ή η χρήση για δόμηση για 80 έτη από τον χρήστη παρουσιάζεται δελεαστική, διότι μπορεί ανά δύο γενιές να καταστρέφεται και να ανακατατάσσεται, να ανακατανέμεται και να ανοικοδομείται με βάση τις εκάστοτε αντιλήψεις, ανάγκες και συνθήκες. Η δυναμική αυτή συνθήκη ωθεί σε πραγματικά βιώσιμο σχεδιασμό και κατανέμει το απόθεμα ισορροπημένα και ελεγχόμενα όσον αφορά το δίπολο δομημένο-αδόμητο, ενώ - σε περίπτωση αποτυχίας του συστήματος δόμησης - προσφέρει στις μελλοντικές γενιές ήπια διέξοδο και αναθεώρηση.

Όμως, η κλιμακωτή διάταξη του Συντελεστή Δόμησης σε ζώνες καταλήγει σε ανισόρροπο αποτέλεσμα σε βάρος της πόλης και της ομαλή λειτουργίας της, ειδικά σε πόλεις όμοιες με το Βόλο, όπου το παράδοξο με τις υψηλές πολυκατοικίες μπροστά στη θέα είναι υπαρκτό. Το τεχνητό εμπόδιο μπροστά στο φυσικό τοπίο εγκλωβίζει την πόλη, αποδυναμώνει την είσοδο των φυσικών χαρακτηριστικών στον πυρήνα της (αερισμό-ηλιασμό) και δημιουργεί θύλακες έντασης, χωρίς να υπάρχουν οι αντίστοιχοι ή αναμενόμενοι χώροι εκτόνωσης. Ακόμη και στις περιοχές αραιής ή χαμηλής δόμησης, το εναπομείναν κενό για φυσικό τοπίο είναι τόσο κατακερματισμένο, κακοποιημένο και αμελητέο σε ποσότητα που δεν είναι σε θέση να υποβοηθήσει στην αποσυμφόρηση της γενικής εικόνας κτηρίων που ασφυκτιούν.

Πιθανόν ένας αστικός αναδασμός, που περιλαμβάνει τη μεταφορά των κενών/ορφανών χώρων του κέντρου της πόλης σε αντίστοιχους ορφανούς υποδοχείς στην περίμετρο της πόλης, να ισορροπούσε και να μείωνε το μέσο Συντελεστή Δόμησης και σίγουρα θα έδινε ζωτικό χώρο για να "αναπνεύσει", να αποσυμφορηθεί και να εκτονωθεί το πυκνοδομημένο κέντρο.

Μέσω κρατικής παρέμβασης και ελέγχου, οι ιδιοκτήτες θα μπορούν να μεταφέρουν τις ιδιοκτησίες τους σε νεόδμητα κτήρια, ισοσταθμίζοντας την αξία που είχαν ως κεντρικά, με την απαλοιφή του μειωτικού συντελεστή παλαιότητας που επίσης τα συνόδευε. Οι "κενοί" χώροι που θα προκύψουν μπορούν να εκκενωθούν και να μετατραπούν σε πραγματικά κενά, σαν μία υλοποίηση της αφαιρετικά γλυπτικής διάθεσης του Gordon Matta-Clark. Εάν ισχύει το «Less is more» και σε αυτή την περίπτωση, τότε λιγότερα διαμερίσματα ίσως είναι κάτι περισσότερο από μια απλή λύση για τη διατήρηση ή την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πόλης.

Αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια των σχεδιαστών μηχανικών το αν τα κενά που θα προκύψουν θα γίνουν ροϊκά και αυστηρά γεωμετρικά ή αν θα συνενώνονται όλα μαζί, ως ένα μεγαλύτερο κενό μέσα στην ίδια την πόλη, μέσω κοινού λεξιλογίου και αντιμετώπισης. Η συντήρηση των χώρων αυτών μπορεί να γίνεται απευθείας από τους εφαπτόμενους γείτονες, εφόσον αυτοί θα είναι οι κατεξοχήν χρήστες, και άρα, σίγουρα, θα είναι αρκετά ευαισθητοποιημένοι λόγω της εγγύτητας αυτής. Ένα σύμπλεγμα ιδιωτικών πάρκων/κενών χώρων θα αποτελέσει ένα γενικό δημόσιο πάρκο που θα διασχίζει την πόλη. Σε συνδυασμό με την πλήρη αξιοποίηση και του ακάλυπτου χώρου αλλά και της "πέμπτης όψης", δηλαδή του δώματος, αναμένεται να υπάρξει ριζική αλλαγή πλεύσης προς μια πραγματικά βιώσιμη πόλη.

Το γεγονός ότι ο φυσικός φωτισμός και ο αερισμός θα εισέλθουν ξανά στους στενούς δρόμους και η αναλογία δομημένου-αδόμητου θα αλλάξει προς το καλύτερο (...αδόμητο) έχει ως αποτέλεσμα να ενισχυθούν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, οπότε θα μπορούν να δοθούν οι σχεδιαστικές κατευθύνσεις για περαιτέρω εξυγίανση.

Η πολυκατοικία ως «συντρίμια του παρελθόντος» είναι έντονα κατακερματισμένη. Ίσως θα πρέπει από το μπλοκ να μεταφερθούμε στο υπέρ-μπλοκ του Οικοδομικού τετραγώνου, ώστε να είμαστε συνεπείς με το συνεχές του σχεδιασμού και της οργάνωσης, τόσο στα πλαίσια της εξυγίανσης, όσο και στα πλαίσια των νέων συνθηκών εργασίας, που γίνονται αντιληπτές σε παγκόσμιο επίπεδο. Η σχέση εργασίας - κατοικίας αναμένεται να συγκλίνει περισσότερο έως την πλήρη ταύτιση των δύο εννοιών. Συνεπώς το υπέρ-μπλοκ/οικοδομικό τετράγωνο θα πρέπει να λειτουργεί ενιαία, σαν μικρογραφία της ίδιας της πόλης, συστεγάζοντας κατοικία, εργασία και αναψυχή.

Η ενδεχόμενη ζωνοποίηση και ο ενδεδειγμένος προσδιορισμός αυτών των σχέσεων δεν είναι αντικείμενο διερεύνησης στο πλαίσιο αυτής της εργασίας, διότι απαιτούνται περαιτέρω αναλύσεις της κοινωνικής δομής και του δυναμικού της πόλης. Ένας αδρός προσδιορισμός για να

επεξηγηθούν ευκρινέστερα τα επιχειρήματα, μπορεί να αναλύεται σε 50% κατοικία, 30% εργασία και 20% αδόμητο χώρο επί του δομημένου αποθέματος, με περαιτέρω αύξηση της αδόμητης και αξιοποιήσιμης επιφάνειας των ακάλυπτων χώρων, των πεζοδρομίων και των δωματίων των πολυκατοικιών. Η συνάθροιση, η εκλογίκευση χρήσεων και η ισοκατανομή σε επίπεδο Οικοδομικού Τετραγώνου αναμένεται να λειτουργήσει οιοονεί κυτταρικά, οπότε η εξάπλωση του αυτού συστήματος θα οδηγήσει σε ένα ζωντανό οργανισμό, στη βιώσιμη πόλη.

Συμπερασματικά

Η πρακτική της κατοίκησης από την εικόνα της στέγασης του πρωτόπλαστου ανθρώπου ως ιδρυτικό σημείο της αρχιτεκτονικής του Εσιέν, έως το Μοντέρνο κίνημα διέθετε κοινά/όμοια στοιχεία προγράμματος και μεγέθους διότι συνδεόταν άμεσα με την πρωτογενή παραγωγή και καλλιέργεια της γης καθώς και την ασφαλή διαβίωση. Οι μετέπειτα εξελίξεις της μαζικής παραγωγής επηρέασαν την Αρχιτεκτονική και την οδήγησαν στην μαζική συγκατοίκηση ανθρώπων καθ' ομοίωση της έντονης συμβίωσης στον χώρο εργασίας όπως αυτός διαμορφώθηκε με την εγκατάσταση της μηχανής και της στροφής προς την μαζικότητα.

Η ροπή αυτή συνεπήρε εκτός των άλλων εκφάνσεων της συνύπαρξης και την κατοικία, με την εμφάνιση της αντιπαροχής και της μαζικής ανοικοδόμησης επί των συντριμιών της. Προκλήθηκε συνεπώς ανισοσκελής μεγέθυνση της πόλης προς τον κατακόρυφο άξονα χωρίς την διευθέτηση κομβικών ζητημάτων και χωρίς να δοθεί η πρέπουσα σημασία στο αδόμητο περιβάλλον, στους κοινόχρηστους χώρους και φυσικά χωρίς να γίνει οποιαδήποτε πρόβλεψη για την όδευση και εκτόνωση της δραστικά επιταχυνόμενης κατάστασης που διαδραματιζόταν.

Η Αρχιτεκτονική μεμονωμένα - σημειακά προσπάθησε να τροφοδοτήσει το κλίμα της εποχής με ευχάριστες αλλά μεμονωμένες παρεμβάσεις, την στιγμή που άνθρωποι στιβάζονταν σε κτήρια και όχι θεωρείες, την στιγμή που η πόλη ξεχύνονταν στην ύπαιθρο χωρίς πρόγραμμα, μέτρο ή έλεγχο. Η έκφραση «λιωμένο βούτυρο» - sprawl περιέγραψε κομβικά το ζήτημα, αλλά εμφανίστηκε όταν η πόλη είχε ήδη πλυμυρίσει από πολυκατοικίες κάθετες και οριζόντιες (επαναλαμβανόμενες τυπικές κατοικίες) οι οποίες ήταν ήδη κατακερματισμένες τόσο ιδιοκτησιακά (κτήριο - κτίριο) όσο και προγραμματικά.

Στον κατακερματισμό αυτό καλούμαστε σήμερα να δούμε μία νέα προοπτική, αναθεωρώντας και θέτωντας επί τάπητος ζητήματα κοινωνικά, εργασιακά, πολιτικά και οικονομικά, ώστε να αποφύγουμε περαιτέρω διάβρωση του ιστού της πόλης. Η μελέτη σε μεγαλύτερη κλίμακα, την κλίμακα του υπερμπλοκ κατά τον Aurelli είναι μία ενδεδειγμένη πρόταση στα χνάρια των προτάσεων των Rossi, Hausman και άλλων στο παρελθόν για την βελτίωση και ίαση των συνθηκών συνύπαρξης και διαβίωσης σε δεδομένο περιβάλλον.

Η Αρχιτετονική, δίνεται η εικόνα ότι, πλέον καλείται περισσότερο από ποτέ να είναι ρεαλιστική και θεραπευτική επάνω σε υπαρκτά προβλήματα ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης και να αναβαθμιστεί το βιωτικό επίπεδο χρησιμοποιώντας ως βάση ακόμη και ουτοπικές θεωρήσεις ή καλλιτεχνικές αναζητήσεις όπως οι τομές των κτηρίων του Gordon Matta-Clark. Εφόσον έχει την δύναμη να επηρεάσει, είναι στην διάθεση της Αρχιτεκτονικής το πως θα επηρεαστεί αλλά προτίστως το πως θα επηρεάσει το κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και εργασιακό υπόβαθρό μας προς το καλύτερο δυνατό.

Βιβλιογραφία

- Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. (1985). *Κωδικοποίηση βασικής πολεοδομικής νομοθεσίας*. Υ.Πε.Χω.Δ.Ε.
- Aurelli, P. V. (2009). AA. Retrieved from Architectural Association:
http://www.aaschool.ac.uk/downloads/briefs2009/dipl14_brief09010.pdf
- Rossi, A. (1966). *L' Architettura della citta*. Milano. Μετάφραση Παπαδόπουλος Λ. Παπακώστας Γ. Τσιτιρίδου Σ. 1985 ISBN 960-12-0267-6, University Studio Press, Θεσσαλονίκη
- Toy, V. S. (2007, 07 12). *The New York Times*. Retrieved from <http://www.nytimes.com/2007/07/12/us/12parking.html>
- Παπαδόπουλος, Λ. (2009). Εδώ ας σταθώ κι ας δω κ' εγώ την φύσι λίγο. *Η Διεκδίκηση της υπαίθρου*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ISBN 978-960-518-362-2.
- Περιοδικό Architectural Design, εκδ Willey, Φεβρουάριος 2011, ISBN 978-0470-747209
- Martin Heidegger, *Κτίζειν, κατοικείν, σκέπτεσθαι*, εκδόσεις Πλέθρον 2008, ISBN 978-960-348-178-2

Μιχάλης Κ. Θέμελης

Από το κατοικείν, στο πολυκατοικείν.

Διπλωματική Εργασία
Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών "Συμβιώσεις"
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων

Οκτώβριος 2011

Επιβλέπων: Καθηγητής Λόης Παπαδόπουλος

Η πρακτική της κατοίκησης από την εικόνα της στέγασης του πρωτόπλαστου ανθρώπου ως ιδρυτικό σημείο της αρχιτεκτονικής του Εσιέν, έως το Μοντέρνο κίνημα διέθετε κοινά/όμοια στοιχεία προγράμματος και μεγέθους διότι συνδεόταν άμεσα με την πρωτογενή παραγωγή και καλλιέργεια της γης καθώς και την ασφαλή διαβίωση. Οι μετέπειτα εξελίξεις της μαζικής παραγωγής επηρέασαν την Αρχιτεκτονική και την οδήγησαν στην μαζική συγκατοίκηση ανθρώπων καθ' ομοίωση της έντονης συμβίωσης στον χώρο εργασίας όπως αυτός διαμορφώθηκε με την εγκατάσταση της μηχανής και της στροφής προς την μαζικότητα.

Η ροπή αυτή συνεπήρε εκτός των άλλων εκφάνσεων της συνύπαρξης και την κατοικία, με την εμφάνιση της αντιπαροχής και της μαζικής ανοικοδόμησης επί των συντριμιών της. Προκλήθηκε συνεπώς ανισοσκελής μεγέθυνση της πόλης προς τον κατακόρυφο άξονα χωρίς την διευθέτηση κομβικών ζητημάτων και χωρίς να δοθεί η πρέπουσα σημασία στο αδόμητο περιβάλλον, στους κοινόχρηστους χώρους και φυσικά χωρίς να γίνει οποιαδήποτε πρόβλεψη για την όδευση και εκτόνωση της δραστικά επιταχυνόμενης κατάστασης που διαδραματιζόταν.

Η Αρχιτεκτονική σημειακά προσπάθησε να τροφοδοτήσει το κλίμα της εποχής με ευχάριστες αλλά μεμονωμένες παρεμβάσεις, την στιγμή που άνθρωποι στιβάζονταν σε κτήρια και όχι θεωρίες, την στιγμή που η πόλη ξεχύνονταν στην ύπαιθρο χωρίς πρόγραμμα, μέτρο ή έλεγχο. Η έκφραση «λιωμένο βούτυρο» - sprawl περιέγραψε κομβικά το ζήτημα, αλλά εμφανίστηκε όταν η πόλη είχε ήδη πλυμυρίσει από πολυκατοικίες κάθετες και οριζόντιες (επαναλαμβανόμενες τυπικές κατοικίες) οι οποίες ήταν ήδη κατακερματισμένες τόσο ιδιοκτησιακά (κτήριο - κτίριο) όσο και προγραμματικά.

Στον κατακερματισμό αυτό καλούμαστε σήμερα να δούμε μία νέα προοπτική, αναθεωρώντας και θέτοντας επί τάπητος ζητήματα κοινωνικά, εργασιακά, πολιτικά και οικονομικά, ώστε να αποφύγουμε περαιτέρω διάβρωση του ιστού της πόλης. Η μελέτη σε μεγαλύτερη κλίμακα, την κλίμακα του υπερμπλοκ κατά τον Aurelli είναι μία ενδεδειγμένη πρόταση στα χνάρια των προτάσεων των Rossi, Haussman και άλλων στο παρελθόν για την βελτίωση και ίαση των συνθηκών συνύπαρξης και διαβίωσης σε δεδομένο περιβάλλον.

Η Αρχιτεκτονική, δίνεται η εικόνα ότι, πλέον καλείται περισσότερο από ποτέ να είναι ρεαλιστική και θεραπευτική επάνω σε υπαρκτά προβλήματα ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης και να αναβαθμιστεί το βιωτικό επίπεδο χρησιμοποιώντας ως βάση ακόμη και ουτοπικές θεωρήσεις ή καλλιτεχνικές αναζητήσεις όπως οι τομές των κτηρίων του Gordon Matta-Clark. Εφόσον έχει την δύναμη να επηρεάσει, είναι στην διάθεση της Αρχιτεκτονικής το πως θα επηρεαστεί αλλά προτίστως το πως θα επηρεάσει το κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και εργασιακό υπόβαθρό μας προς το καλύτερο δυνατό.

ΜΘ.

Michail K. Themelis

From living, to multiliving.

Diploma thesis
Postgraduate course studies "Symbioseis"
University of Thessaly, Department of Architecture

October 2011

Supervisor: Professor Lois Papadopoulos

Since the composition of the first man on earth by Essien, as the starting point of Architecture and up to the Modern movement, the practice of living, shared common parts of programme and size because it was in tight relation to the primal production and cultivation of earth as well as safe living. Mass production developments influenced Architecture and lead people to multi-living, in projection of the heavy cohabitation in labour as it is formed by the settlement of the machine and the turn towards massiveness.

Among all aspects of cohabitation, this turn influenced living space and practice as well, through the impact of given much more space to build than before. A non-proportional scale towards the vertical axes was the result, without having taken into consideration to the unbuilt environment, common space, without any prediction of how this emerging situation would take place.

Architecture itself, partially tried to provide with positive feedback at the exact moment that people got stucked inside buildings and not theories whilst the city expanded against the nature without programme, scale or any kind of control. The phrase "sprawl" described this issue, but came up when the city was flooded by multi housing buildings (multi floor or horizontal expansion) which were already fragmented in terms of property as well as programmatically.

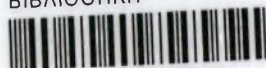
In this fragmentation we are about to find a new perspective, reconsidering even from scratch social, political, labour and financial matters, so as to avoid further corruption of the city's web. Large scale projects in the scale of hyperblock, as Aurelli names it, is a suitable solution, followed after the proceedings of Rossi, Haussman and others in the past, for the improvement and cure of the coexistence conditions and cohabitation in the built environment.

Architecture is more than ever called upon its realistic approach to cure existing issues so as the living conditions are improved, using theories of utopia as base or even artist experiments like the building "live" sections of Gordon Matta-Clark. If/Since Architecture has the strength to influence, it has also the choice of how it will be influenced and/or influence our social, political, cultural and labour background towards a better tomorrow.

_MT.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000109641

Σε φωτογραφίες του παρελθόντος οι δρόμοι στον Βόλο φαίνονται έρημοι και μπορεί κανείς να δει καθαρά ως τον ορίζοντα. Το ελεύθερο, κάποτε, αστικό τοπίο πλέον έχει κατακλυστεί από αυτοκίνητα και πάσης φύσεως οχήματα. Η ανάγκη για γρήγορα και άνετη μετακίνηση σε συνάρτηση με την άρνηση χρήσης Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, για ποικίλους λόγους, έχει οδηγήσει την ελληνική οικογένεια στην αγορά περισσότερων του ενός οχημάτων για την κάλυψη των αναγκών της. Ως αποτέλεσμα, οι ρύποι έχουν κατακλύσει την ατμόσφαιρα, συσσωρεύονται ανάμεσα στους στενούς δρόμους και τις ψηλές πολυκατοικίες και δυσχεραίνουν τη διαβίωση. Ταυτόχρονα, συμβαίνει να έχουμε εκκωφάσει ζωτικής σημασίας χώρο στο αυτοκίνητο για στάθμευση.

Στην Ελλάδα παρατηρείται έντονα το φαινόμενο τα στάθμευμένα αυτοκίνητα να τυγχάνουν της καλύτερης θέας σε τοπία ή σημαντικά κτήρια σε σχέση με πολλά οικοδομήματα. Για παράδειγμα, στο Βόλο στο λιμάνι υπάρχει ικανός χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων, ενώ τα κτήρια αναψυχής παραμένουν κλειστά. Στην περιοχή "Κύματα" την καλύτερη θέα την έχουν τα αυτοκίνητα πανεπιστημιακών, ενώ το καλύτερο οικοπέδο-φιλέτο στην πόλη θα διατεθεί στη "φιλοξενία" οχημάτων, αντί να παραχωρηθεί για εκπαιδευτικά, πολιτιστικά ή άλλη κοινωφελή χρήση. Το φαινόμενο δεν είναι μια ακόμη σύμπτωση. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς ότι στη Μακρυνίτσα ο χώρος στάθμευσης έχει άριστη θέα, ενώ στις Μηλιές, Βυζίτσα, Μυλοποτάμο, Ξαγκαράδα, Ζαγορά ο χώρος στάθμευσης έχει θέα καλύτερη και από την πλατεία του χωριού!

Το 20% των κατοικιών είναι ελεύθερο. Λοιπός αναδιασμός για τη μείωση του συντελεστή δόμησης και δημιουργία "αστικών κενών πρασίνου"

Εντός των πόλεων, στην περίοδο ύφεσης που διανύουμε, υπάρχει μεγάλη προσφορά για στέγαση, η οποία δεν ακολουθείται από την αντίστοιχη ζήτηση, με αποτέλεσμα να υπάρχει έντονη ανισορροπία κατονομής ιδιοκτησιών. Δημοσιεύματα καθημερινά κάνουν λόγο για ποσοστό 20% "κενών" ιδιοκτησιών. Η τάση είναι συνήθης, για κάθε πόλη, τόσο εντός Ελλάδος όσο και διεθνώς. Νεόδημιτες ιδιοκτησίες στα όρια της πόλης ή και στις επεκτάσεις της, παραμένουν ορφανές προς διάθεση, ενώ παλιές ιδιοκτησίες στο κέντρο διατίθενται προς πώληση ή προς ενοικίαση, χωρίς να υπάρχει η ανάλογη ζήτηση και επίσης μένουν ορφανές.

Ο Aldo Rossi στην "Αρχιτεκτονική της πόλης" (Rossi, 1966) περιγράφει σενάρια για την αξιοποίηση του χώρου της πόλης, ο οποίος είναι πεπερασμένος και δεδομένος. Αναλύοντας τις εργασίες θεωρητικές ή εφαρμοσμένες των Hans Bernoulli στην Βέρνη και την Βασιλεία, του Haussman στο Παρίσι και του Mouret για το Μπάρνι, εκθειάζει την "απαλλοτρίωση" της γης από τον Δήμο/κράτος για τον έλεγχο της δόμησης, του συστήματος ανάπτυξης κατοικίας/εμπορίου και τη μελλοντική προσαρμογή/αναδιάρθρωση στις επερχόμενες αλλαγές.

Η ιδιοκτησία γης από κάποιον ιδιώτη δημιουργεί ατέρμονο κατακερματισμό του χώρου και συνεπώς οδηγεί σε αδιέξοδο. Η πρόταση αγοράς/απαλλοτρίωσης της γης από το δήμο/κράτος και η υπενοικίαση ή η χρήση για δόμηση για 80 έτη από τον χρήστη παρουσιάζεται δελεαστική, διότι μπορεί ανά δύο γενιές να καταστρέφεται και να ανακαταστάσσεται, να ανακατασκευάζεται και να ανοικοδομείται με βάση τις εκάστοτε αντιλήψεις, ανάγκες και συνθήκες. Η δυναμική αυτή συνθήκη ωθεί σε πραγματικά βιώσιμα σχέδια που κατανέμει το απόθεμα ισορροπημένα και ελεγχόμενα όσον αφορά το δίπολο δομημένο-αδόμητο, ενώ - σε περίπτωση αποτυχίας του συστήματος δόμησης - προσφέρει στις μελλοντικές γενιές ήπια διέξοδο και αναθεώρηση.

Όμως, η κλιμακωτή διάταξη του Συντελεστή Δόμησης σε ζώνες καταλήγει σε ανισόρροπο αποτέλεσμα σε βάρος της πόλης και της ομαλής λειτουργίας της, ειδικά σε πόλεις όμοιες με το Βόλο, όπου το παράδοξο με τις ψηλές πολυκατοικίες μπροστά στη θέα είναι υπαρκτό. Το http://www.aaschool.ac.uk/downloads/briefs2009/dip14_brief09010.pdf είναι ενδιαφέρον άρθρο του <http://www.nytimes.com/2007/07/12/us/12parking.html> που αναφέρει ότι ο αριθμός των αυτοκινήτων που υπάρχουν στην πόλη είναι 138.328, ενώ ο αριθμός των κατοίκων είναι 138.328, δηλαδή ο αριθμός των αυτοκινήτων είναι ίσος με τον αριθμό των κατοίκων.

Στη Θεσσαλονίκη, το καλύτερο οικόπεδο στην παραλία χρησιμοποιείται ως δημοτικός χώρος στάθμευσης, το λιμάνι ομοίως και η πλατεία Αριστοτέλους τα βράδια αλλάζουν χρήση προς "εξυπηρέτηση" γειτονικών καταστημάτων αναψυχής. Το ανησυχητικό είναι ότι αυτήν την κατάσταση την αποδέχεται η κοινωνία τόσο φυσιολογικά, που αναρτάται κανείς αν σκόπιμα εθελουφλούμε ή αν έχουμε απόλυτα αλλοτριωθεί. Αποκορύφωμα της όλης τακτικής των τροχοφόρων να σταθμούν σε δημόσιο χώρο είναι η ενοικίαση αυτού του χώρου από το Δήμο. Το "παρκόμετρο", η χρονοχρέωση στάθμευσης είναι άλλη μία συνήθης διαδικασία που αποκαλύπτει τις εμπρακτικές διαθέσεις του τοπικού Δήμου, έναντι της διάθεσης για δημιουργία φυσικού τοπίου ή για αναβάθμιση-εξυγίανση κάποιας περιοχής.

Κινήματα ανά τον κόσμο που θεώρησαν αυτή την πρακτική μη (φυσιο)λογική, ξεκίνησαν να ενοικιάζουν χώρο από το Δήμο και να τον χρησιμοποιούν για αστικές δράσεις πληρώνοντας το αντίτιμο της χρονοχρέωσης. Η ενοικίαση αστικού χώρου επεκτείνεται και σε εφήμερη δημιουργία/κατασκευή αστικής χρήσης με ποικίλες δράσεις. Θεωρητικά μπορεί κανείς να ενοικιάσει χώρο στάθμευσης για περιορισμένο χρόνο και να κάνει χρήση μίας εγκατάστασης, στα όρια ενός ορθογωνίου με μέγεθος 2,50 μέτρα επί 5,50 μέτρα. Η τοποθέτηση καθομάτων για την ανάγνωση εφημερίδας/βιβλίου ή η ανάπτυξη καινοτόμων δράσεων θα εξεπλητίαν ευχάριστα και τον πιο απαιτητικό πολίτη. Τα παραπάνω θα μπορούσαν κάλλιστα να υλοποιηθούν μέσω ενός αδιάβητου σχεδιαστικού διαγωνισμού ιδιών.

Πρακτικά ο χρόνος στάθμευσης σε μια πόλη σαν το Βόλο στοιχίζει 0,50 ευρώ ανά ώρα. Το σύστημα αυτό λειτουργεί δέκα ώρες, τρεις ημέρες της εβδομάδας και επτά ώρες άλλες τρεις ημέρες κάτι που μας δίνει σύνολο σε εβδομαδιαία βάση 51 ώρες. Σε χρήματα μεταφράζεται σε 25,00 ευρώ την εβδομάδα περίπου ή 100,00 ευρώ το μήνα. Έτσι, με 100,00 ευρώ τον μήνα μπορεί κάποιος να εγκαταστήσει ένα τροχοπέδιο και να έχει μόνιμη, εν δυνάμει μεταφερόμενη κατοικία ή να ενοικιάσει δέκα γειτονικές θέσεις στάθμευσης με κόστος 15,00 ευρώ για τρεις ώρες και να κάνει ένα παιδικό πάρτι, εγκαθιστώντας εξοπλισμό "παιδόπου".

Το παράδοξο και "ακραίο" σε αυτά τα παραδείγματα έγκειται σε μια εξίσου παράδοξη καθημερινή εικόνα με τα αυτοκίνητα να καταλαμβάνουν μαζικά ελεύθερο αστικό χώρο. Είναι αξιοσημείωτη η θεώρηση του χώρου στάθμευσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Στο Μανχάταν της Νέας Υόρκης, μία κλειστή θέση στάθμευσης στοιχίζει 200.000,00 δολάρια, όσο δηλαδή ένα διαμέρισμα σε άλλη περιοχή και κοινή ουσία το μόνο που αγοράζει κανείς είναι μία οριζόντια επιφάνεια καλής ποιότητας και το δικαίωμα της εναπόθεσης ενός οχήματος» (Τοy, 2007).

Άλλο ένα παράδοξο που εμφανίστηκε ήταν η άμεση αντίδραση των μηχανικών! Η αρχικά αναμενόμενη αντίδραση σύμφωνα εμβολίστηκε από αντιθέσεις όσον αφορά στα μέτρα προστασίας της φύσης και περιορισμό της δόμησης που προτάθηκαν, οι οποίες αντιθέσεις ήταν και ακραίες. Το προφανές, δηλαδή ο περιορισμός της δόμησης στις εκτός σχεδίου περιοχές, σε χαρακτηρισμένες Natura, η ελεύθερη πρόσβαση στις παραλίες, λειτουργήσε ως ζήτημα ζωής και θανάτου σε ανθρώπους που εκπαιδεύτηκαν να σέβονται τη φύση στην πράξη και όχι μόνο στα λόγια.

Οι οριζόντιες πολυκατοικίες στην ύπαιθρο αλλοίωσαν το τοπίο ριζικά με σαφή τάση αστικοποίησης αυτού ως εύκολη λύση. Οι προεκίχες της πόλης δε φιλιτριώθηκαν και διαχωρίστηκαν σε αξιόλογες και μη, με αποτέλεσμα τη σημερινή ανησυχητική κατάσταση. Δημιουργεί αμορτία το γεγονός ότι κάτοικοι πολυκατοικιών προτίμησαν εξοχικές κατοικίες που εφάπτονται μεταξύ τους σε οριζόντια διάταξη. Μάλιστα, ενώ διαμαρτύρονται για την πρώτη κατάσταση, τελικά εκθειάζουν την δεύτερη!

Στο συνέδριο "Η διεκδίκηση της υπαίθρου" ο καθηγητής Λόης Παπαδόπουλος σημειώνει το διαχωρισμό μεταξύ αρχιτεκτονικής και φύσης ως δύο πόλων που εξ ορισμού δε μπορούν να

αερισμός θα εισέλθουν ξανά στους στενούς δρόμους και η αναλογία δομημένου-αδόμητου θα αλλάξει προς το καλύτερο (...αδόμητο) έχει ως αποτέλεσμα να ενισχυθούν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, οπότε θα μπορούν να δοθούν οι σχεδιαστικές κατευθύνσεις για περαιτέρω εξυγίανση.

Η πολυκατοικία ως «συντρίμια του παρελθόντος» είναι έντονα κατακερματισμένη. Τίως θα πρέπει από το μπλοκ να μεταφερθούμε στο υπέρ-μπλοκ του Οικοδομικού τετραγώνου, ώστε να είμαστε συνεπείς με το συνεχές του σχεδιασμού και της οργάνωσης, τόσο στα πλαίσια της εξυγίανσης, όσο και στα πλαίσια των νέων συνθηκών εργασίας, που γίνονται αντιληπτές σε παγκόσμιο επίπεδο. Η σχέση εργασίας - κατοικίας αναμένεται να συγκλίνει περισσότερο έας την πλήρη ταύτιση των δύο εννοιών. Συνεπώς το υπέρ-μπλοκ/οικοδομικό τετράγωνο θα πρέπει να λειτουργεί ενιαία, σαν μικρογραφία της ίδιας της πόλης, συστεγάζοντας κατοικία, εργασία και αναψυχή.

Η ενδεχόμενη ζωνοποίηση και ο ενδελεχής προσδιορισμός αυτών των σχέσεων δεν είναι αντικείμενο διερεύνησης στο πλαίσιο αυτής της εργασίας, διότι απαιτούνται περαιτέρω αναλύσεις της κοινωνικής δομής και του δυναμικού της πόλης. Ένας αδρός προσδιορισμός για να επεξηγηθούν ευκρινέστερα τα επιχειρήματα, μπορεί να αναλυθεί σε 50% κατοικία, 30% εργασία και 20% αδόμητο χώρο επί του δομημένου αποθέματος, με περαιτέρω αύξηση της αδόμητης και αξιοποίησης επιφανείας των ακάλυπτων χώρων, των πεζοδρομίων και των δαμμάτων των πολυκατοικιών. Η συνάθροιση, η εκλογίκευση χρήσεων και η ισοκατανομή σε επίπεδο Οικοδομικού τετραγώνου αναμένεται να λειτουργήσει οιοσδήποτε απαιτητικά, οπότε η εξάπλωση του αυτού συστήματος θα οδηγήσει σε ένα ζωντανό οργανισμό, στη βιώσιμη πόλη.

Το γεγονός ότι ο φυσικός φωτισμός και ο

Η αυτοκαταστροφική διάθεση των Αρχιτεκτόνων και λοιπών μηχανικών απέναντι σε διατάξεις προστασίας του περιβάλλοντος

Το εύκρατο μεσογειακό κλίμα που τυχαίνει να απολαμβάνουμε έχει οδηγήσει αρκετούς στην αγορά ή δόμηση εξοχικής κατοικίας στη φύση. Αυτή η τάση ως εκτόνωση από το ασφυκτικό περιβάλλον της πόλης οδήγησε σε εξίσου ασφυκτικούς οικισμούς στην ύπαιθρο. Η πολιτεία, έστω και καθυστερημένα, ανατέθηκε, στοχεύοντας στον έλεγχο και τον περιορισμό αυτής της κατάστασης.

Άλλο ένα παράδοξο που εμφανίστηκε ήταν η άμεση αντίδραση των μηχανικών! Η αρχικά αναμενόμενη αντίδραση σύμφωνα εμβολίστηκε από αντιθέσεις όσον αφορά στα μέτρα προστασίας της φύσης και περιορισμό της δόμησης που προτάθηκαν, οι οποίες αντιθέσεις ήταν και ακραίες. Το προφανές, δηλαδή ο περιορισμός της δόμησης στις εκτός σχεδίου περιοχές, σε χαρακτηρισμένες Natura, η ελεύθερη πρόσβαση στις παραλίες, λειτουργήσε ως ζήτημα ζωής και θανάτου σε ανθρώπους που εκπαιδεύτηκαν να σέβονται τη φύση στην πράξη και όχι μόνο στα λόγια.

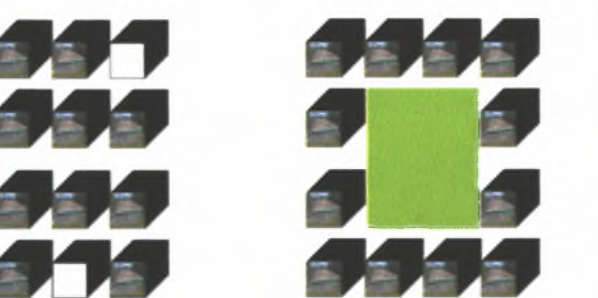
Οι οριζόντιες πολυκατοικίες στην ύπαιθρο αλλοίωσαν το τοπίο ριζικά με σαφή τάση αστικοποίησης αυτού ως εύκολη λύση. Οι προεκίχες της πόλης δε φιλιτριώθηκαν και διαχωρίστηκαν σε αξιόλογες και μη, με αποτέλεσμα τη σημερινή ανησυχητική κατάσταση. Δημιουργεί αμορτία το γεγονός ότι κάτοικοι πολυκατοικιών προτίμησαν εξοχικές κατοικίες που εφάπτονται μεταξύ τους σε οριζόντια διάταξη. Μάλιστα, ενώ διαμαρτύρονται για την πρώτη κατάσταση, τελικά εκθειάζουν την δεύτερη!

Στο συνέδριο "Η διεκδίκηση της υπαίθρου" ο καθηγητής Λόης Παπαδόπουλος σημειώνει το διαχωρισμό μεταξύ αρχιτεκτονικής και φύσης ως δύο πόλων που εξ ορισμού δε μπορούν να

συνυπάρξουν. Ορθά επισημαίνει, πως η συχνά χρησιμοποιούμενη φράση "με σεβασμό στο τοπίο" δε δύναται να υπάρξει. Διότι "εξοχή" είναι κάτι "έξω από την πόλη" (countery--> contra) και για να κτιστεί κάτι σε αυτή απαιτεί οριστική αλλαγή στο ανάγλυφο, καταναλώνει φυσικών πόρων και συνεχή περιβαλλοντική επιβάρυνση, λόγω της χρήσης του (Παπαδόπουλος, 2009). Περαιτέρω, η όποια προσπάθεια συγκερασμού της τεκτονικής διάθεσης και της παράθεσης υλικών με το φυσικό τοπίο δεν είναι πάντα συνυφασμένη με την δομή του "κατοικείν".

Μεμονωμένα, ο χρήστης του κάθε κτηρίου σε έξαρση του συγκινησιακού, μπροστά σε κάποια όμορφη κατάσταση του περιβάλλοντος/κλίματος μπορεί να αισθανθεί ότι βιώνει το ζενιθ της έννοιας του κατοικείν, αλλά η θεωρία της σχετικότητας και της σχέσης αντικειμένου και παρατηρητή έρχεται να μας υπενθυμίσει ότι από μία άλλη θέση παρατήρησης μπορεί κανείς να εντοπίσει μια ενοχλητική προς το τοπίο οριζόντια πολυκατοικία, η οποία περιέχει τόσες θεωρήσεις του κατοικείν, όσες και οι χρήστες της.

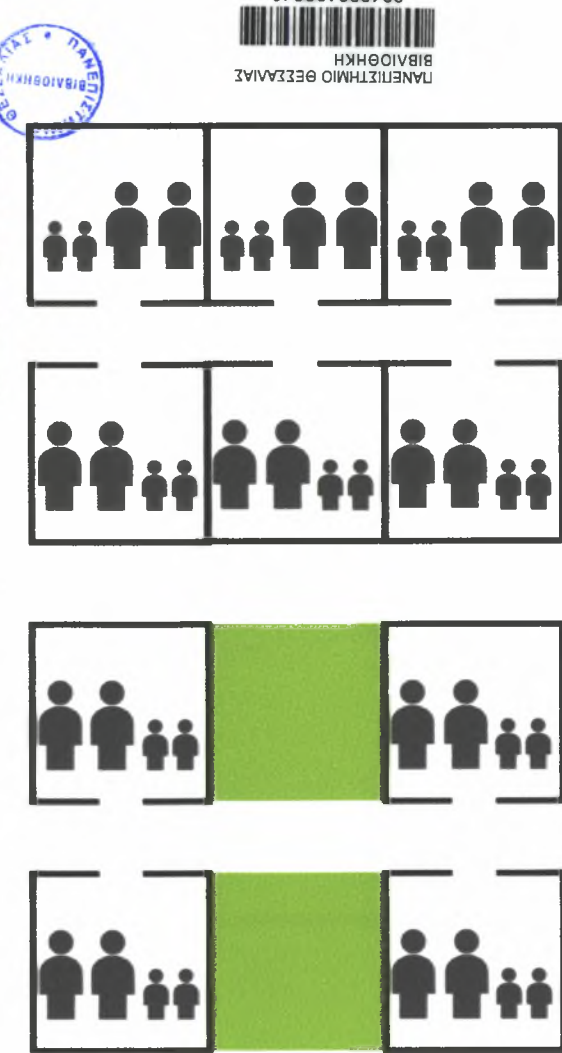
Οι νοηματοδοτήσεις της υπαίθρου ανιανακλούν τη δύσκολη σχέση μας με τη φύση, που θεμελιώνεται ταυτόχρονα σε μια βούληση απόλυτης κυριαρχίας και σε μια αποσυντονισμένη, έως δήθεν επιθυμία επιστροφής. Τύψεις-ενοχές που προέκυψαν ως αντίδραση στην αποξένωση από το φυσικό και την κακοποίησή του, καλύφθηκαν με κομφορμισμούς και επιστημολογίες που αν αλλάξει κανείς "γωνία παρατήρησή" θα αναρωτηθεί αν συγγράφηκαν από άνθρωπο ή από μηχανή. Ποτέ δεν κατάλαβα ποτέ το μπετόν δένει αρμονικά με το δάσος και ποια αρχιτεκτονική είναι αρσστή στη φύση.

εργασιακά, πολιτικά και οικονομικά, ώστε να αποφύγουμε περαιτέρω διάβρωση του ιστού της πόλης. Η μελέτη σε μεγαλύτερη κλίμακα, την κλίμακα του υπερμπλοκ κατά τον Aurelli είναι μία ενδεδειγμένη πρόταση στα χνάρια των προτάσεων των Rossi, Haussman και άλλων στο παρελθόν για την βελτίωση και ίαση των συνθηκών συνύπαρξης και διαβίωσης σε δεδομένο περιβάλλον.

Η Αρχιτεκτονική, δίνεται η εικόνα ότι, πλέον καλείται περισσότερο από ποτέ να είναι πραγματική και θεραπευτική επάνω σε υπαρκτά προβλήματα ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης και να αναβαθμιστεί το βιωτικό επίπεδο χρησιμοποιώντας ως βάση ακόμη και υποτιμένες θεωρήσεις ή καλλιτεχνικές αναζητήσεις όπως οι τομές των κτηρίων του Gordon Matta-Clark. Εφόσον έχει την δύναμη να επηρεάσει, είναι στην διάθεση της Αρχιτεκτονικής το πως θα επηρεαστεί αλλά προτίσσει το πως θα επηρεάσει το κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και εργασιακό υπόβαθρό μας προς το καλύτερο δυνατό.

Βιβλιογραφία
Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. (1985). Κωδικοποίηση βασικής πολεοδομικής νομοθεσίας. ωδικοποίηση
Aurelli, P. V. (2009). AA. Retrieved from Architecture Association: http://www.aaschool.ac.uk/downloads/briefs2009/dip14_brief09010.pdf
Rossi, A. (1966). L' Architettura della città. Milano. Μετάφραση Παπαδόπουλος Α. Παπακόστας Γ. Τοιπίριδου Σ. 1985 ISBN 960-12-0267-6, University Studio Press, Θεσσαλονίκη
Toy, V. S. (2007, 07 12). The New York Times. Retrieved from <http://www.nytimes.com/2007/07/12/us/12parking.html>
Παπαδόπουλος, Α. (2009). Εδώ ως σταθώ κι ως δω κ' εγώ την ψήσι λίγο. Η Διεκδίκηση της υπαίθρου. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ISBN 978-960-518-362-2.
Προϊόντα Architectural Design, εκδόWiley, Φεβρουάριος 2011, ISBN 978-0470-747209
Martin Heidegger. Κείμενα κατοικείν, μεταφραστής

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΟΡΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»
Αρθ. Εισ.: 10353/2 τ.2
Ημερ. Εισ.: 05-03-2012

Μιχάλης Κ. Θέμελης

Από το κατοικείν, στο πολυκατοικείν.

Διπλωματική Εργασία
Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών
"Συμβιώσεις"
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,
Τμήμα Αρχιτεκτόνων

Οκτώβριος 2011

Επιβλέπων: Καθηγητής Λόης Παπαδόπουλος

Δ
728.3
ΘΕΜ
τ.2

Ζούμε σε μια εποχή που από πολλούς χαρακτηρίζεται ως "μεταβατική περίοδος". Ένας έντονος διάλογος διαπερνά κάθε πεδίο γνώσης και πρακτικής και τα αναστατώνει, κάποιε συθέμελα. Ο καθηγητής Πάνος Τζώνας έχει επισημάνει ότι "η αρχιτεκτονική επηρεάζει αλλά και επηρεάζεται από κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά", διαπίστωση που επαληθεύεται σήμερα, και μας επιτρέπει να ευελπιστούμε ότι θα λειτουργήσει και ως "σκανδάλη/ενεργοποιητής δημιουργικής έξαρσης".

Τα διαφορετικά κοινωνικά συστήματα ακολουθώντας τις περιοδικές κομπύλες ακμής-παρακμής, οδήγησαν τα δημιουργικά καλλιτεχνικά (αλλά και τα οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά) ρεύματα σε ανάλογες πορείες, με περιόδους έντονης δραστηριότητας που εναλλάσσονταν με περιόδους ανασυγκρότησης, ανησυχίας, απορίας και αμφισβήτησης. Συνήθως, μάλιστα, το πέρασμα από την μία περίοδο στην άλλη ήταν συνυφασμένο με διαδικασίες ανάφλεξης και εκτόνωσης, ως εκδήλωση πανηγυρικής στροφής προς το νέο.

Ξανά στην μεγάλη κλίμακα

Η "Φορνική" πόλη κατά τον Pier Vittorio Aurelli (Aurelli, 2009), λειτουργεί σαν μια καλοκουρδισμένη μηχανή αντιστοιχη με τη γραμμή παραγωγής της εταιρείας παραγωγής αυτοκινήτων Ford. Το κάθετι ακολουθεί έναν ανώτερο "σκοπό-κανόνα" και όλα μαζί λειτουργούν για έναν απροοδίοριστο στόχο στο όνομα της ανάπτυξης.

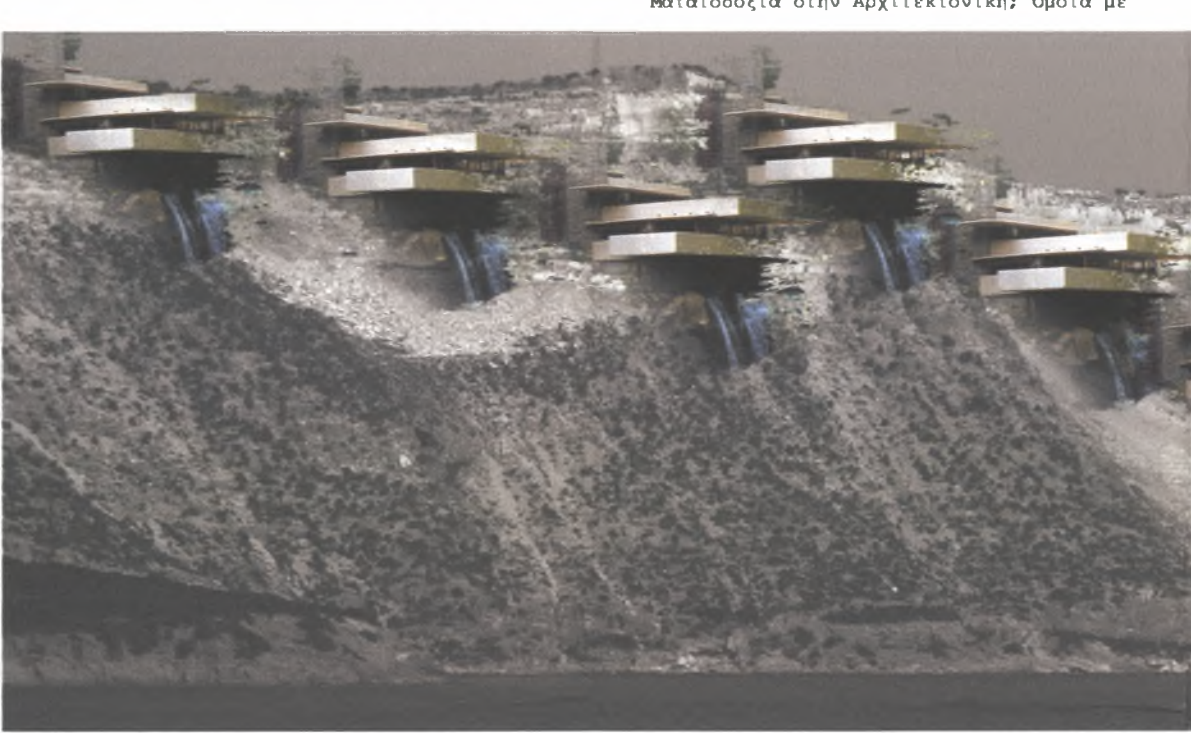
Οι πόλεις στις "δυτικές" κοινωνίες δομήθηκαν και οργανώθηκαν με γνώμονα αυστηρά κριτήρια, ήταν "υπεραρχειαισμένες" πολεοδομικά, με όρια τα οποία στοιχειοθετούσαν ουτοπικές καταστάσεις: σαφή περιοχή κατοικίας, σαφή περιοχή εμπορίου, σαφή περιοχή δραστηριότητων. Η διάγκωση όμως των αναγκών με την ανάλογη σημειακή διάγκωση δραστηριότητων υπεριοπικής χρήσης, οδήγησαν στην ανάγκη χαλάρωσης αυτών των ορίων με την σύμμιξη χρήσεων, όπως εμπόριο μέσα σε περιοχή κατοικίας, βιοτεχνικές μονάδες χαμηλής όχλησης σε περιοχή κατοικίας κλπ, με αποτέλεσμα τον κατακεραττισμό της πόλης. Ο Aurelli, επεκτινόντας ή επικαιροποιώντας τις απόψεις του Rossi για την πόλη, αναφέρει πως "η πόλη είναι ένα συνουθύλευμα συντριμμιών του παρελθόντος". Ο χαρακτηρισμός προφανώς δηκτικός, επικριτικός της «πολιτοποίησης» δραστηριότητων και χρήσεων γης, που συγκαλύπτονται πίσω από το εφεύρημα ενδιάμεσων πολεοδομικών τίτλων, όπως "γενική κατοικία" και "αμιγής κατοικία".

Η "Μεταφορνική" πόλη παρουσιάζει λειτουργικά ασυνεχή, τα οποία προκλήθηκαν τόσο από την ασάφεια όσο και την ευκαιριακή τροποποίηση παγιωμένων αντιλήψεων χωρίς έρευνα, έλεγχο και ποιότητα. Σε παγκόσμιο επίπεδο, δεν διαθέτουμε πλέον ούτε ένα σαφές παράδειγμα αμιγούς σχεδιασμού πόλης ή πόλης με ένα σαφές χαρακτηριστικό, που να προσφέρει ένα σίγμα ή, στήριξη, για τον επόμενο, Libby University of Illinois 09/05/2024 07:04:57 Επεθεκε 311380329

Η μεγάλη κλίμακα
Στις αρχές του 20ου αιώνα οι αναταραχές, που οφείλονταν σε μια κατάσταση γενικευμένης τελματώσης, οδήγησαν σε μάταιους πολέμους που βίαια κι απότομα μετέφεραν τις κοινωνίες μπροστά σε μία νέα πραγματικότητα. Η Βιομηχανική επανάσταση συνεπήρε τα λεγόμενα ανεπτυγμένα κράτη και τα οδήγησε σε ένα εξίσου μάταιο κυνήγι κατασπατάλησης πόρων (ανθρώπων και φυσικών) με δεκανίκι θεωρητικές κατασκευές, που στην βάση τους αποξένωναν τον άνθρωπο από το περιβάλλον, το φυσικό χρόνο και την ουσία της ζωής. Η κατά τον Αριστοτέλη "Ηθική" έδωσε την θέση της στο "παράγειν" και όχι στο "ποιείν". Εννοίες όπως «εξέλιξη» και «ανάπτυξη» μεταλλάχτηκαν με αποτέλεσμα την πανηγυρική εγκατάσταση ενός προφανώς λανθασμένου και εχθρικού προς την ανθρώπινη φύση συστήματος.

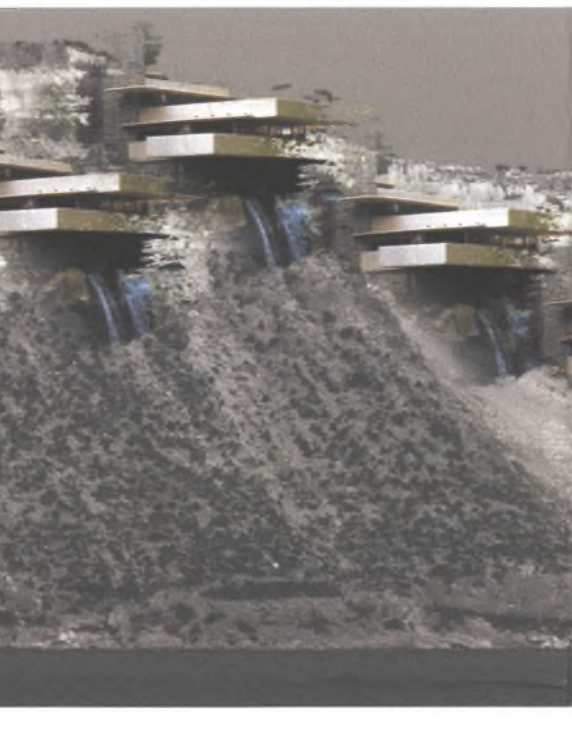
Το Καπιταλιστικό σύστημα υιοθετήθηκε από τα περισσότερα "ανεπτυγμένα" κράτη, προσφέροντας στους πολίτες την ψευδαίσθηση της ελευθερίας, σε αντιδιαστολή προς τα Κομμουνιστικά συστήματα, που, λόγω του κρατικού ελέγχου εξελίχθηκαν σε αυταρχικά καθεστώτα και επικράτησαν σε λίγα κράτη. Ωστόσο, και στα δύο συστήματα η εσωτερική και η εξωτερική μετανάστευση, η ανακατανομή της

εργασίας – και άρα αναπόδραστα την κατοικίας – ανάγκασαν τον άνθρωπο να αλλάξει τις συνήθειές του ριζικά και από την καλλιέργεια να μεταφερθεί στην παραγωγή. Και στα δύο συστήματα η αντίληψη και η διαχείριση του "κατοικείν" υπήρξε η ίδια.

Η επιρροή που υπέστη η πρακτική της κατοίκησης από την αλλαγή στον τύπο εργασίας είναι κατάφωρη. Η αγροτική κατοικία που ήταν κοντά στην εικόνα της κατοικίας, όπως την εξήγησε ο Heidegger στο "κτίζειν, σκέπτεσθαι, κατοικείν" εγκαταλείφθηκε από τους χρήστες-αγρότες, διότι άλλαξε ο τρόπος εργασίας. Η παραγωγική μηχανή κοινοφθάλα επέλεξε τον δρόμο της μέγιστης κερδοφορίας, με αποτέλεσμα να εμφανιστούν οι πρώτες μαζικές κατοικίες – πολυκατοικίες. Ο άνθρωπος από αναπόσπαστος «συγκάτοικος» με τη φύση και την εργασία έγινε πλέον τμήμα/μέρος μιας γραμμής παραγωγής σε φάμπρικα και «συγκάτοικος» με τα υπόλοιπα μέρη της ίδιας διαδικασίας. Το κίνημα του αρχιτεκτονικού Μοντερνισμού – ως έκφραση/αντίδραση της Αρχιτεκτονικής στα δεδομένα της εποχής – υποσχέθηκε να καλύψει άμεσα τις ανάγκες στέγασης μπροστά στις ραγδαίες αλλαγές. Αλλά συχνά κάλυψε τη φρενήρη ματαιοδοξία με φαινοσημμένες θεωρίες και με φιλόδοξα παραδείγματα – πρακτικές του "κατοικείν".

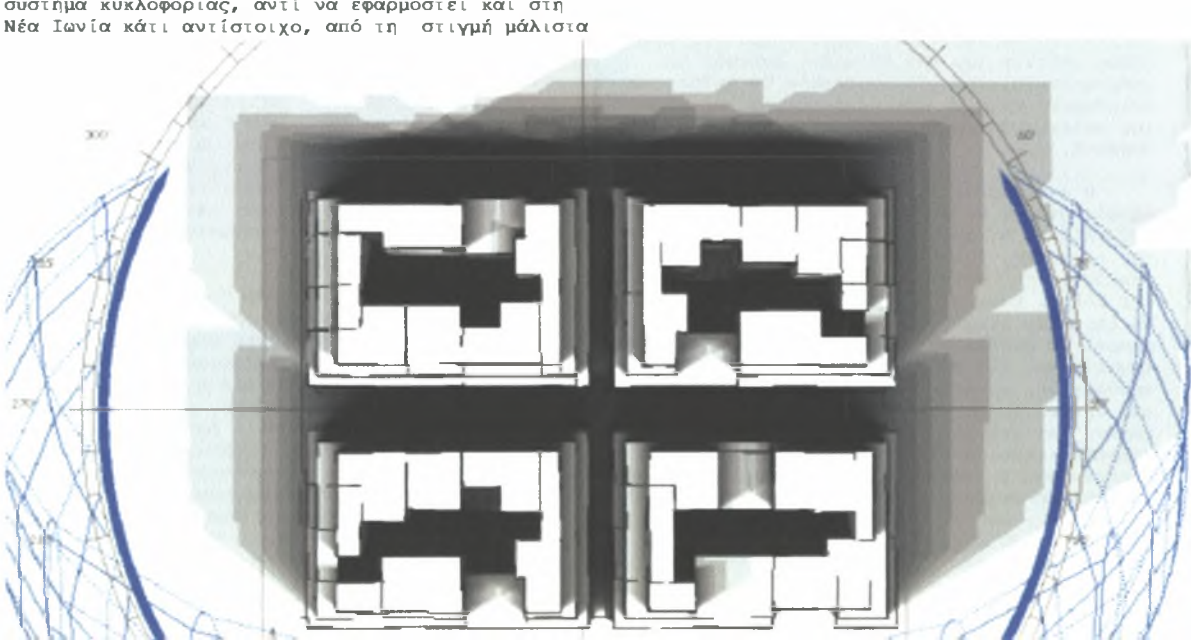
Ματαιοδοξία στην Αρχιτεκτονική; Όμοια με

που η πολιτεία είχε τεράστιες εκτάσεις στη διάθεσή της, προτιμήθηκαν τα στενά δρομάκια, που αμέσως αποδείχτηκαν δυσλειτουργικά.

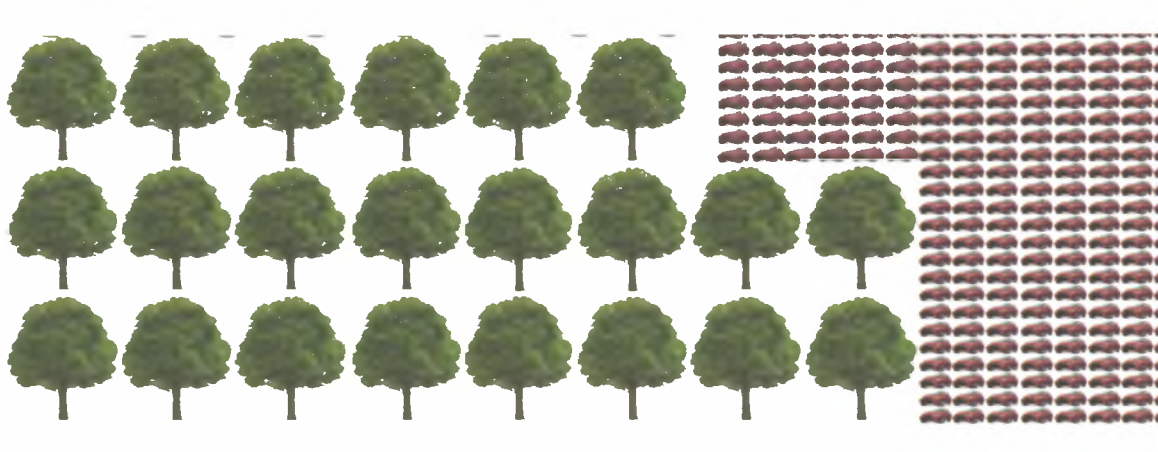
Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως τα νεοκλασικά κτήρια του Βόλου και οι μικρές κατοικίες εργατών και εμπόρων βρισκονταν σε αρμονία με το αδόμητο περιβάλλον. Επρόκειτο όμως – όπως θα έλεγε και ο καθηγητής Ζέγγελης – για ένα πρώιμο "sprawl", το οποίο έδειχνε απειλητικές τις διαθέσεις του να επεκταθεί και ήταν έτοιμο να εκραγεί προς το Πήλιο και τη φύση. Εξαπλώθηκε λοιπόν η πόλη, μέχρι που δόθηκε το "πυρ της εκκίνησης" με τη λέξη "αντιπαροχή" και άλλαξε ριζικά προσανατολισμό, ταυτότητα, ποιότητα και προσδιορισμό.

Οι μικρές κατοικίες τύπου "Παρασκευοπούλου έδιναν η κάθε μία ξεχωριστά ή ομαδικά τις θέσεις τους σε σύγχρονα κτήρια του "Μοντέρνου" κινήματος. Πολυκατοικίες χωρίς καμία ευρύτερη μελέτη περιβαλλοντικών και οικιστικών επιπτώσεων ξεπρόβαλαν και άλλαξαν τον ορίζοντα της πόλης, σκιάζοντας όχι μόνο τους στενοούς δρόμους και τα μικρά πεζοδρόμια, αλλά και την γενικότερη εικόνα της κηποπόλης. Η υγιεινή της πόλης, μοιραία, δεν απασχόλησε κανέναν μπροστά στο πλεονέκτημα του ανελευσιτήρα και της κεντρικής θέρμανσης, μπροστά στις ευκολίες του νέου, μοντέρνου τρόπου ζωής .

την ματαιοδοξία η την εικονική "ανάπτυξη – εξέλιξη"; Μα, τα καλύτερα δείγματα αρχιτεκτονικής του κινήματος του Μοντερνισμού σε επίπεδο πραγματικής κατοικίας, στην πράξη κατοικήθηκαν από λίγο έως καθόλου! Ο χρόνος διαμονής της οικογένειας Κάουφμαν ,που δεν έζησε ποτέ πάνω από ένα μήνα στο Falling water, υπήρξε αντιστρόφως ανάλογος προς τον αριθμό των δημοσιευμένων φωτογραφιών του κτηρίου. Ομοίως συνέβη με την οικογένεια Tugendath στο δικό της σπίτι, ενώ ο ιδιοκτήτης του Glass house του Philip Johnson δεν γναρρίζουμε πόσες άρες πέρασε εκεί από την ζωή του. Και φυσικά, το πιο γνωστό παράδειγμα ήταν η κατοικία στο Farnsworth, για την οποία ο ιδιοκτήτης ήρθε σε ευθεία ρήξη με τον Mies van der Rohe.

Στον αντίποδα, οι μαζικές κατοικίες – πολυκατοικίες τις οποίες κλήθηκαν να κατοικήσουν ή αυτοβούλως δόμησαν οι ίδιοι οι εργάτες (ως κολεκτίβα), για να στεγαστούν τις οικογένειές τους, κατοικίες που ήταν στην κατεξοχήν ιδρυτική διάταξη του Μοντέρνου κινήματος και της βιομηχανικής κατοικίας, είτε σε καπιταλιστικό είτε σε κομμουνιστικό κράτος, δεν έτυχαν μεν ευρείας προβολής αλλά χρησιμοποιήθηκαν στο έπακρο. Έτσι, χιλιάδες άνθρωποι κλήθηκαν σε μικρό χρονικό διάστημα να συν-κατοικούν χωρίς να υπάρχουν ως αφητηρία κάποια επιστημονική ή

Η μικρή κλίμακα (Ο.Τ.)

Ο θύλακας της πόλης, το Οικοδομικό Τετράγωνο, έχει απασχολήσει κατά καιρούς πολεοδόμους και αρχιτέκτονες, κυρίως επειδή θεωρείται η μικρογραφία της πόλης. Σε ένα τετράγωνο υπάρχουν ασιατικός χώρος, ιδιωτικός, χώρος εργασίας, κατοικία, κοινόχρηστος χώρος, ενίοτε αναψυχής ή και για άλλες ετερόκλητες χρήσεις. Η προσεκτική σχεδίαση του οικοδομικού τετράγνου και η εστίαση στο σχεδιασμό στο λειτουργικό πρόγραμμα έχει σοβαρά αποτελέσματα στην ισορροπη κατονομή εργασίας-κατοικίας, στην εύρυθμη λειτουργία της πόλης και στην περιστολή του κόστους.

Ακόμη πιο σημαντική είναι η σύνδεση των Οικοδομικών Τετράγωνων μεταξύ τους, διότι στο ζήτημα εμπλέκονται θέματα υγιεινής της πόλης. Ειδικά στο Βόλο, χώρα και στο ιπποδάμειο σύστημα, οι δρόμοι στο κέντρο της πόλης είναι μονίμως σκιασμένοι λόγω του δυσανάλογου, ως προς τα ύψη των πολυκατοικιών, πλάτους οδών και πεζοδρομίων. Δρόμοι πλάτους 6-8 μέτρων, με πεζοδρόμια εκατέρωθεν 0,80 μέτρα και ύψη πολυκατοικιών στα 21-27 μέτρα σίγουρα δεν αποτελούν καλά δείγματα υγιεινής μιας πόλης με χαρακτήρα, σεβασμό στον πολίτη και στο τοπίο.

Ακόμη η εμβαλωματικές νομοθεσίες για την εξυγίανση της δομής του τετραγώνου, όπως το "ενεργό" ΟΤ (Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, 1985), με την ανάπτυξη δράσεων για την αναζωογόνηση του άχαρου ακάλυπτου χώρου, θα μπορούσαν να διαφορρώσουν μία άλλη εικόνα της πόλης. Όμως ποτέ δεν βρήκαν πραγματικό πεδίο εφαρμογής, διότι οι κάτοικοι αντέδρασαν αυτοκαταστροφικά μπροστά σε ζητήματα

κοινωνικής πρόβλεψη για τη λύση του στεγαστικού προβλήματος ήταν εξασθιασμένα, απρόσωπα, αφιλόξενα για τους χρήστες. Ήταν επόμενο να τους αποδοθούν χαρακτηρισμοί όπως "σοβιέτ", "κλουβιά" και άλλα παρόμοια, καθόλου κολακευτικές ονομασίες, ενώ η επίσημη αρχιτεκτονική εθελουφλούσε και δεν τα σχολίαζε, σε σημείο που κανείς, εκ των υστέρων αναρωτιέται για το λόγο ανάδυσής του Μοντέρνου κινήματος: αν η φιλοδοξία του ήταν να στεγάσει εργάτες σε ανθρώπινες συνθήκες, στην πορεία ω κίνημα εκτροχιάστηκε και η δόμηση για τις μάζε εκφυλίστηκε σε μαζική δόμηση και σε αυτοσκοπό

Η γενική αυτή θεώρηση αναγνωρίζεται σε παγκόσμιο επίπεδο. Δικαίως γεννιούνται ερωτήμα για την επιτυχία αυτού του συστήματος, ειδικά σήμερα, που το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα κλυδωνίζεται και βρίσκεται σε δυναμική εξέλιξη διαδικασία σχολιασμού, αμφισβήτησης, επίκρισης στοχασμού, διερεύνησης και υποβολής υπεύθυνων προτάσεων για ανάκαμψη ή ριζική αλλαγή, με προσανατολισμό σε μια άλλη κοινωνική δομή.

Η γενική αυτή θεώρηση αναγνωρίζεται σε παγκόσμιο επίπεδο. Δικαίως γεννιούνται ερωτήμα για την επιτυχία αυτού του συστήματος, ειδικά σήμερα, που το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα κλυδωνίζεται και βρίσκεται σε δυναμική εξέλιξη διαδικασία σχολιασμού, αμφισβήτησης, επίκρισης στοχασμού, διερεύνησης και υποβολής υπεύθυνων προτάσεων για ανάκαμψη ή ριζική αλλαγή, με προσανατολισμό σε μια άλλη κοινωνική δομή.